

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2021/12

A digitális könyvtári szolgáltatás új lehetőségei az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élők számára

Az OSZK és a Könyvtári Intézet ajánlása a Marrákesi szerződés átültetésével kapcsolatos könyvtári feladatok ellátásával kapcsolatban

A szerzői jogi szabályozás egyik legfontosabb célja, hogy egyensúlyt teremtsen a kreatív gazdaság alapjait jelentő *alkotói érdeke* és az információhoz és kulturális javakhoz való hozzáféréshez fűződő társadalmi érdek között. Ebből következően a törvény *kivételeket* fogalmaz meg, illetve *korlátozásokat* vezet be a szerzőnek a mű felhasználásának engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogával kapcsolatban. E korlátozásokat és kivételeket nemzetközi szerződések, uniós irányelvek határozzák meg.

Az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyeknek kíván kedvezni az a 2017 szeptemberében megjelent EU-s rendelet, amely az úgynevezett Marrákesi szerződés átültetéséről szól. A rendeletet ismertető hivatalos összefoglaló szerint:

„A rendelet szabályokat határoz meg arra vonatkozóan, hogy egyes művek vagy más teljesítmények hozzáférhető formátumú példányait hogyan osztják meg az EU és a Marrákesi szerződésben részes nem EU-országok között a vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek érdekét szolgálva, és anélkül, hogy a szerzői jogi jogosult engedélyére szükség lenne.”

Az átültetésről gondoskodó törvénynek köszönhetően új szabad felhasználási esetek kerültek be a szerzői jogi törvényünkbe. Kifejtve:

„41. § (1) A mű nem üzletszerű felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, ha az kizárólag fogyatékossgal élő személyek javára, fogyatékossgukkal közvetlen összefüggésben történik, és nem haladja meg a fogyatékossg által indokolt mértéket.

(1a) Az (1) bekezdés szerinti szabad felhasználásnak minősül különösen:

a) a mű hozzáférhető formátumú példányának az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő kedvezményezett személy kizárólagos használatára történő előállítás, akár a kedvezményezett személy, akár valamely, az ilyen személy nevében eljáró személy vagy jogosított szervezet által, feltéve, hogy a hozzáférhető formátumú példány alapjául szolgáló műhöz a hozzáférhető formátumú példány előállítója jogszerűen jutott hozzá;

b) a jogosított szervezet által az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő kedvezményezett személyek vagy más jogosított szervezetek számára hozzáférhető formátumú példányok terjesztése és nyilvánosságához közvetítése, ideértve az oly módon történő hozzáférhetővé tétel is, amikor a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választják meg.

(1b) Magyarországon letelepedett jogosított szervezet az (1a) bekezdés b) pontjában meghatározott tevékenységet az Európai Unió bármely tagállamában letelepedett jogosított szervezet vagy az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő kedvezményezett személy számára szabadon végezheti.

(1c) Magyarországon letelepedett jogosított szervezet és az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő kedvezményezett személy a hozzáférhető formátumú példányt az Európai Unió más tagállamában letelepedett jogosított szervezettől szabadon megszerezheti.

(1d) Az (1a)-(1c) bekezdésben meghatározott szabad felhasználás körében bármely nyilvánosságra hozott, írott vagy egyéb jelrendszer formájában rögzített [18. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése] mű felhasználható annak illusztrációival együtt, ideértve ezek digitális és hanganyagga alakított változatait is.”

A szabad felhasználás részletes szabályait külön kormányrendelet határozza meg, amely kitér a *hozzáférhető formátumú példány*, a *jogosított szervezet* és az *olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy* fogalmára, valamint rendelkezik egy nyilvántartás felállításáról és vezetéséről az említett szervezetekről és az általuk előállított hozzáférhető formátumú művekről és más kapcsolódó jogi teljesítményekről.

Az OSZK a Könyvtári Intézettel és az ELTE Egyetemi Könyvtárral együtt közös ajánlást dolgozott ki a témával kapcsolatban az érdektelt könyvtárak számára.

Az ajánlás az alábbi linken érhető el: <https://www.ki.oszk.hu/dokumentumtar/az-oszk-konyvtari-intezet-es-az-elte-egyetemi-konyvtar-kozos-ajanlasi-marrakesi>.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

30. évfolyam 12. szám

2021. december

Tartalom

Műhelykérdések

- Fodor Péter:** A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a pandémia idején 3
- Kuczkó Andrea:** Könyvtár a körúton – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új szolgáltatóhelye 8
- Bándoli Katalin:** Zene a magasban – Tágas, légies térben a megújult FSZEK Zenei Gyűjtemény 14
- Kardos Helga:** Kölcsönözzön ki egy könyvtárost! Jogi szaktájékoztató a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtárában 19

Konferenciák

- Schlay Georgina:** Mozaikok egy múzeumi konferencia előadásából. MuseumDigit 2021 27

Évforduló

- Jónás Károly:** 100 éve született a magyar könyvtárügy jelentős személyisége, Vályi Gábor (1922–2003) 31

Könyv

- Fejős Edina:** Gyógyító irodalom (*Jakobovits Kitti: Irodalomterápia*) 42
- Mezey László Miklós:** Ünneplő kötet a könyvtárügy ikercsillagának (*Publicum meritorium praemium. Ünnepi kötet Katsányi Sándor és Papp István kilencvenedik születésnapjára. Szerk. Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter*) 46

From the contents

- Péter Fodor:* The Metropolitan Ervin Szabó Library during the pandemic (3)
Andrea Kuczkó: Library at the boulevard – A new service place of the Metropolitan Ervin Szabó Library (8)
Katalin Bándoli: Music in the Heights – The renewed FSZEK Music Collection in a spacious, airy space (14)

Cikkeink szerzői

Bándoli Katalin, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteményének vezetője; *Fejős Edina*, az MTA Könyvtár és Információs Központ Gyűjteményszervezési Osztályának osztályvezető-helyettese, biblioterapeuta; *Fodor Péter*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár ny. munkatársa; *Kardos Helga*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtára könyvtárvezető-helyettese; *Kuczkó Andrea*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Körúti Könyvtárának vezetője; *Mezey László Miklós*, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros ny. szerkesztője; *Schlay Georgina*, az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár muzeológusa

Szerkesztő:

Tóth Béla István

Szerkesztőbizottság:

Barátné Hajdu Ágnes, Bánkeszi Lajosné, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Radó Rita, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba, Szépvölgyi Katalin, Verók Attila

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ojs.elte.hu/3k, ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Olvasó- és technikai szerkesztő: **Cz. Tóth János**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Fodor Péter

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a pandémia idején

Tekintsük át az elmúlt közel két évet, mintha naplót olvasnánk: 2020–2021 már biztosan a koronavírus-járvány jegyében telt. Új feladatokat, megoldandó problémákat jelentett a pandémiával való szembesülés, a helyzet értékelése, a cselekvés, a döntések előtti konzultáció, a könyvtárlátogatók és a könyvtári dolgozók tájékoztatása. Mindehhez hozzájárult a kulturális intézményekben foglalkoztatottak közalkalmazotti jogviszonyának átalakulása, a Munka törvénykönyve hatálya alá helyezésük, feszes határidőkkel 2020-ban.

Talán ezeket tekinthetjük kiindulópontnak ahhoz a munkához, amelyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) is végzett a mögöttünk hagyott két esztendőben. Néhány kiemelkedő esemény felidézése a teljesség igénye nélkül azért is fontos, mert megerősített bennünket abban, hogy a szokatlan, nehéz pillanatokban, hosszú hetek, hónapok alatt a könyvtár dolgozóinak kreativitása, áldozatkészsége példamutató volt, és ma is működik. Nem volt ez egyszerű és könnyű az olvasóknak, a használóknak, a látogatóknak és a könyvtár munkatársainak sem.

Ha majd egyszer valaki áttekinti az FSZEK ebben az időszakban folytatott munkáját, akkor biztosan azt fogja rögzíteni, hogy a könyvtár tette a dolgát, szolgáltatott, ha személyesen nem lehetett, akkor folyamatosan bővülő kínálattal, online formában. Ha kellett cserepontot működtetve: az épületen kívül, ajtóban, ablakon keresztül szolgáltatva az olvasók számára az előre kikért dokumentumokat, ha kellett nyári szünet nélkül.

Ezt azért tartom fontosnak, mert megfelelő felkészültséggel, önállóan, kezdeményezőleg kezeltük az előre nem látható helyzeteket. Minden esetben betartottuk a kormányzati, fővárosi rendeleteket, mérlegeltük az ajánlásokat.

Néhány említésre méltó fordulópont 2020–2021-ben:

- 2020. február 4. és március 12. között az első járvány megelőző intézkedések, cselekvési terv kidolgozása a könyvtárlátogatók és dolgozóink érdekében. Ez a kezdeti időszak időnként meglepetést, olykor természetesen értetlenkedést okozott. Gyakori kérdés volt az olvasók részéről, hogy miért? Mindenesetre beszereztük a szükséges felszereléseket, biztosítva a dolgozóink védelmét, a maszkokat, a kesztyűket, a kézfertőtlenítő szereket.
- 2020. március 13. és június 30. között teljes zárvatartás. Fertőzés elleni elválasztó plexifal felszerelése valamennyi könyvtárban. Ekkortól számítható az online szolgáltatások felfutása, az előrehozott állományellenőrzések megszervezése, a távmunkarendszer alkalmazása, a megkezdett beruházások folytatása.
- Ebben az időszakban került bevezetésre a Fővárosi Önkormányzat döntése alapján a Budapest-pótlék, ami kifejezte a fenntartó elismerését, és érthetően igen kedvező fogadtatásra talált a dolgozók körében.
- Az Országgyűlés elfogadta a 2020. évi XXXII. törvényt a kulturális intézményekben foglalkoztatottak közalkalmazotti jogviszonyának átalakulásáról, amely először értetlenséget, bizonytalanságot váltott ki a munkatársakból.
- Az FSZEK 2021. július 1. és 22. között két ütemben nyitotta ki a könyvtárait.

2021. szeptember 7. és november 10. között már a megszokott teljes nyitvatartási időben szolgáltatunk. Mindeközben a jogszabályi kötelezettségeinknek eleget téve megvalósult a kulturális szférát érintő jogviszony-átalakulás: a Közalkalmazotti törvény hatálya alól a Munka törvénykönyve hatálya alá kerültünk. Az FSZEK dolgozóinak mindössze négy százaléka nem élt a váltás lehetőségével. Közülük öt fő egyébként is nyugdíjba készült. Ugyanakkor kedvező visszhangot váltott ki az FSZEK-dolgozók körében a 2021. évi 6%-os béremelés. A Fővárosi Önkormányzat, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete (KKDSZ) országos szervezete és az intézmények megállapodása alapján a törvényben előírt kedvezményeket további öt évre, 2030-ig garantálják a szerződő felek: a végkielégítést, a jubileumi jutalmat, az alap- és pótszabadságot, a Budapest-pótlékot. És szintén ebben az időszakban befejeződött az Ötpacsirta utca 4. szám alatti épület rekonstrukciója.

- 2020. november 11. és 2021. május 4. között újabb bezárás.
- 2021. február 10. és március 6., illetve április 12. és május 4. között könyvtári cserepontok működtek az épületeken kívül.

- Május 5-én újra nyitva, de július 3-áig továbbra is fenntartottuk olvasói igényre a cserepontokat is.
- Július 5. és szeptember 3. között minden könyvtár nyitva volt, nem tartottunk nyári szünetet.
- Szeptember 6-ától teljes nyitvatartás.

A nyitásig folyamatosan tájékoztattuk az olvasóinkat a lehetséges könyvtárhatalásról, bevezettük a tagsági viszony folyamatos hosszabbítását, és a kölcsönzött dokumentumokat is automatikusan meghosszabbítottuk, késedelmi díj nélkül. Jelentős számban vettük igénybe a távszolgáltatásainkat. Olvasóink újabbnál újabb ötletekkel, kívánságokkal fordultak könyvtárosainkhoz, akik nagy empátiával, kreativitással és nagyon sok új kezdeményezéssel igyekeztek kiszolgálni a felmerült igényeket.

Személyre szóló e-mail-üzenetekben, valamint a hagyományos és a közösségi médián (Facebook, Instagram) keresztül is folyamatos tájékoztatást adtunk. A használóink megosztották velünk véleményüket, a kapcsolat jól működött az olvasók és a könyvtár között. Természetesen mindig volt egy-két olvasó, aki a járványügyi szabályokat át- és felülírva tett javaslatot, hogy bezárás helyett legalább őt engedjük be.

Az FSZEK dolgozói számára is kiemelten fontosnak tartottuk a folyamatos informálást.

2020-ban hét főigazgatói utasítást, hat tájékoztatót; 2021-ben négy főigazgatói utasítást, három eljárásrendet, kilenc tájékoztatót adtunk ki.

Az FSZEK dolgozói két alkalommal is részt vettek önkéntesként – adminisztrációs feladatot ellátva – a Fővárosi Önkormányzat ingyenes koronavírus-gyorseszt programjának lebonyolításában.

Közben befejeződött a III. kerületi Békásmegyeri Füst Milán utcai Könyvtár bővítése és felújítása. Áadtuk a VI. kerületi Teréz körút 2–4. szám alatti kétszintes, hétszáz négyzetméter alapterületű Körúti Könyvtárat, a Központi Könyvtár épületének teljes 8. szintjén kapott helyet a Zenei Gyűjtemény. Ez utóbbiakról két különálló cikket olvashatnak.

Elkészült a IV. kerületi Király utcai Könyvtár tini és gyermek olvasók számára kibővített új tere, és bővült a IX. kerületi Börzsöny utcai Könyvtár gyerekrészlege.

Megtörtént a Szerzeményezési és Feldolgozó Osztály, az Informatikai Osztály új, megfelelő körülmények közötti elhelyezése. Befejezés előtt van a Központi Könyvtár Tájékoztatási Osztályának és a Szociológiai Gyűjtemény új tereinek a kialakítása. Mindeközben megnyílt az Ötpacsirta Szalon, amely a Palotanegyed új kulturális találkozóhelye lett.

FSZEK Békásmegyeri Könyvtár

FSZEK Börzsöny utcai Könyvtár

2021-ben a Fővárosi Önkormányzat megvásárolta a XXIII. kerületi Grassalkovich úti Könyvtár előtti volt banképületet. Így az 1973-ban, a város-egyesítés centenáriuma épült könyvtár új terekkel bővül. Terveink szerint 2023-ban, Budapest egyesítésének 150. évfordulójára elkészül Soroksár új könyvtára, amely olvasóligettel is várja majd az olvasókat.

Kiemelt feladatunk a városegysítési jubileumi programban való részvétel, amelynek egyik meghatározó eseménye lesz a Budapest Könyvfőváros 2023 projekt, amely az FSZEK koordinálásával valósul meg.

A kormányzati döntés alapján 2022. január 1-től 20%-os béremelésben részesül a kulturális terület, amely hozzájárul a könyvtári dolgozók megbecsüléséhez is.

* * *

A naplójegyzeteket éppen azzal a programmal fejezem be, amely a 2021–2027 közötti időszakra fogalmazza meg az FSZEK stratégiáját. Ez azért is fontos, mert folyamatosságot jelent a 90-es évek első felétől kezdve a könyvtár életében, hiszen az eddigi stratégiák jól szolgálták a könyvtár szolgáltatási szemléletének erősítését, hozzájárulva a könyvtárhálózat épületi, informatikai, szakmai megújításához.

A 2021–2027 közötti stratégia mottója:

***A mi városunk.
A mi könyvtárunk.
A közös történetünk.***

FSZEK. Budapest könyvtára

A szokásoknak megfelelően a munkatársak ötlete, véleménye alapján terveztük. Munkacsoportok készítettek el az anyagot, amelyet 2021 nyarának végén tizenhárom alkalommal, kétszázöt munkatársunk részvételével beszéltünk meg, valamint tizennégy kolléga tett írásbeli észrevételt. 2022. február 22-én fogadta el a Fővárosi Közgyűlés Emberi Erőforrások Bizottsága az FSZEK következő időszakának elképzelését.

Ebben az évben kerül lezárásra az „Én könyvtáram” 2017–2020 közötti EFOP 3.3.3. – VEKOP/16 projekt, amelyben az FSZEK felkért konzorciumi partnere volt a Szentendrei Szabadtéri Múzeumnak. Jelenleg a fenntarthatósági feladatainkat teljesítjük.

A Covid-19 2020–2021-es hatása nemcsak befolyásolta, de meg is határozta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tevékenységét. Komoly szervezéssel, a kollégák fegyelmezett munkájával, az olvasók együttműködésével a könyvtár megőrizte működőképességét és új szolgáltatásokkal, fejlesztésekkel növelte szolgáltatásait.

Az FSZEK így továbbra is Budapest meghatározó kulturális alapintézménye. Fejlesztési, szolgáltatási elgondolásait az olvasói, használói igényekre építve, a munkatársak véleménye, javaslata alapján, a szakmai trendeket figyelembe véve valósítja meg.

Kuczkó Andrea

Könyvtár a körúton – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új szolgáltatóhelye

2021. szeptember 1-jén nyitotta meg kapuit a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) legújabb tagintézménye, a Körúti Könyvtár. Budapest belvárosában, a VI. kerületi Teréz körúton található a szolgáltatóhely, az egyik legforgalmasabb közlekedési útvonal mentén, közel az Oktogonhoz, ezért mindenki számára könnyen megközelíthető. A teljesen új intézmény egy bérház földszintjén helyezkedik el, ahol évtizedekig a Keravill üzlete, majd egy iroda működött. A könyvtár a 21. század kihívásainak és elvárásainak megfelelő módon került megtervezésre és kivitelezésre az előbb említett térben. A korszerű, akadálymentesített könyvtárban önműködő ajtók, lift és mozgáskorlátozottaknak fenntartott WC is található. Már az utcáról vagy akár a villamosról is jól látszik a hatalmas ablakokon keresztül a dizájnelemekkel ellátott, letisztult tér, amely heti ötvenórás nyitvatartással, nyolc munkatárssal várja az olvasókat.

A hétszáz négyzetméter alapterületű intézményhez társalgó és rendezvényterem is tartozik. A földszinten és a galérián található a könyvek, folyóiratok, DVD-k. Az alsó szinten az úgynevezett szórakoztató irodalom és a folyóirat-olvasó sarok, a galérián a szépirodalom és a szakirodalom várja az olvasókat. Szintén a galérián található egy olvasóterem, és ott vannak a tanulóboxok is, valamint az előfizetett adatbázisokat és a könyvtári katalógust elérhetővé tevő számítógépek.

A társalgó a földszinten kapott helyet, ahol az étkezés és az italfogyasztás a kávé-, ital- és ételautomatának köszönhetően biztosított azok számára, akik egész nap a könyvtárban tartózkodnak. Itt található a locker (könyvszekrény) is, ami az előjegyzésben lévő könyvek átvételi pontja. A társalgó szerves része a könyvtár-

nak, azok az olvasók, akik saját eszközön tanulnak online vagy tanár segítségével, ebben a térben foglalnak helyet.

A Körüti Könyvtár rendelkezik egy olyan rendezvényteremmel, mely nem az olvasói térben helyezkedik el, hanem az épület pincszintjén, ezért a nyitvatartási időn kívül is helyet adhat civil kezdeményezéseknek, közösségi programoknak, kamaraszínházi előadásoknak, koncerteknek, kiállításoknak, konferenciáknak. De alkalmas klubjellegű kiscsoportos találkozók, szakkörök számára is.

Az elmúlt öt hónapban több könyvbemutatót, író-olvasó találkozót, zenés irodalmi estet és kiállítást szerveztünk. Vendégünk volt többek között *Dragomán György*, *Szabó T. Anna*, *Nyáry Krisztián*, *Jordán Tamás*, *Lakcsfi János*, a *Budapesti Fesztiválzenekear* több zenésze. A rendezvényterem kitűnő hangtechnikával és projektorral van felszerelve, és nagyon jó akusztikával rendelkezik. A professzionális eszközök segítségével igazán színvonalas programok megrendezésére van lehetőségünk.

Korszerű könyvtári enteriőr

A Körüti Könyvtár jogutódja a 2018-ban megszűnt Andrassy úti könyvtárnak és a 2021 júliusában bezárt Kertész utcai könyvtárnak. Az új szolgáltatóhely alapállománya a korábbi gyűjteményekre épül, kellő válogatással.

Jelenleg 26 331 darab dokumentum található a könyvtárban, de az új beszerzéseknek köszönhetően ez a szám folyamatosan emelkedik.

Az elavult, korszerűtlen könyvek leselejtezésével lehetőség nyílt új szakirodalmi művek vásárlására. A megrendelt könyvek összetétele is megváltozott, szélesebb

körben vásárolunk szakirodalmat. Nagyobb hangsúlyt kaptak a társadalomtudományhoz tartozó könyvek, bővítjük az idegen nyelvi állományt, az útikönyveket és a helytörténeti könyvek kínálatát is. Folyamatosan figyeljük az olvasói igényeket, ezek alapján desiderata-jegyzéket készítünk, és lehetőség szerint a könyvek beszerzésre kerülnek.

Számítottunk külföldi olvasókra, ezért már szeptembertől két angol nyelvű lap (egy napilap és egy heti lap) jár a könyvtárba.

A külföldi olvasók könyvtárhasználati szokásait tapasztalva változtattunk beszerzési politikánkon. Nyelvkönyveink, szótáraink megújultak, és eddig a könyvtár kínálatában nem létező nyelvekből (olasz, spanyol) is vásároltunk nyelvkönyveket. Megkezdődött a külföldieknek szóló magyar nyelvkönyvek és a kétnyelvű szépirodalmi művek beszerzése is. A későbbiekben idegen nyelvű szakkönyvek vásárlását is tervezzük.

A könyveken kívül több mint 500 DVD és 41 féle periodikum, köztük 4 napilap áll az olvasók rendelkezésére.

Könyvtárunkban található dokumentumokat RFID-taggel látjuk el, ami újdonságnak számít a tagkönyvtárak között. Az RFID-tag nélkülözhetetlen az önkiszolgáló kölcsönzőgép és a locker használatához is. A locker a manapság népszerű csomagátvevő pontokhoz hasonlítható automata, amelybe azokat a könyveket helyezzük, melyeket az olvasók előjegyeznek vagy lefoglalnak. A behelyezett könyvről a locker egy hat számjegyből álló kódot küld az olvasónak, aki a kódot beírva átveheti a könyvet. A kölcsönzés az átvétel időpontjában történik.

Tanulóbox a könyvtár galériáján

Öt hónap alatt kétezer-négyszáz fő iratkozott be könyvtárunkba, de a szám folyamatosan emelkedik. Azt tapasztaljuk, hogy más olvasói szokások vannak jelen, mint a jogelőd tagkönyvtárakban voltak. A hozzánk beiratkozók nagy része regisztrált olvasó, akik az éves díj kifizetésével nem jogosultak kölcsönzésre, csak helyben használatra. Ők nagyobb részben külföldi állampolgárok, leginkább felsőoktatási intézményben tanuló diákok, akik napi szinten könyvtárunkban tartózkodnak, és saját számítástechnikai eszközön dolgoznak, tanulnak.

A legnagyobb arányban az aktív dolgozók képviseltetik magukat, a beiratkozott olvasók többsége ebbe a csoportba tartozik, de nem sokkal maradnak el tőlük a nyugdíjas korosztályhoz tartozók sem. Tizennégy év alatti olvasó nincs a könyvtárlátogatók között, de a középiskolás diákok már jelen vannak. Ennek oka, hogy a könyvtár közvetlen közelében található az FSZEK Terézvárosi Gyermekkönyvtár, amely rendkívül jó állománnyal rendelkezik a korosztály számára.

A tervezés időszakában azt vizionáltuk, hogy a Körüti Könyvtár színvonalas könyvtári szolgáltatásokat nyújtó, multifunkciós, kulturális és közösségi találkozóhely lesz, ami egyszerre kínálja a jogelőd könyvtárak korábbi olvasói számára a már megszokott, hagyományos szolgáltatásokat, és új típusúakat is bevezet. Az utóbbiak közé tartozik az önkiszolgáló kölcsönzés és a locker. A kényelmi szolgáltatások közül olvasóink élhetnek a távfizetés, online előjegyzés, könyvek lejáratának online hosszabbítása, adatbázisok távoli elérése lehetőségével, valamint a megnyitást követő hónapban az olvasói igényeknek eleget téve bevezetésre került a bankkártyás fizetés.

Könyvtárunk munkáját a VI. kerületi önkormányzat is támogatja. Hozzájárulásukkal programokat szervezünk és fejlesztjük az állományt. A VII. kerületi önkormányzattal kötött megállapodás értelmében az önkormányzat által telepített utcai könyvszekrényt látjuk el könyvekkel.

Ősszel és már idén is volt olyan egyetemi hallgató, aki nyolcvanórás szakmai gyakorlatát nálunk végezte. Az adott félév elméleti oktatásához kapcsolódva ismerhetik meg a hallgatók a gyakorlatban az olvasószolgálatához tartozó munkafolyamatokat, például a szerzeményezés és az állományvédelem menetét. Hasonló módon a segédkönyvtárosi képzés résztvevőit is szívesen fogadjuk szakmai gyakorlatra. Kedvelt helye lett a könyvtár a középiskolásoknak is, akik a kötelező iskolai közösségi szolgálatot teljesítik nálunk. Ők leginkább az RFID-tag felragasztásában, a könyvgerincen lévő feliratok javításában és a rendezvények előkészítésében vannak segítségünkre. Rövid idő alatt tíz diák segítette eddig munkánkat.

Új bibliotékánk szolgáltatásaival és újdonságaival kapcsolatban számtalan szakmai megkeresés érkezett. Hazai és határon túli könyvtárosok is ellátogattak hozzánk egy-egy szakmai bemutatóra.

A mai világban fontos, hogy lássanak minket, hogy láthatóvá tegyük magunkat. A különböző médiumoknak köszönhetően sokan szereztek tudomást a leen-

dő könyvtárról, az építkezés folyamatáról. Ugyanígy központi helyet foglaltak el a híradásokban a könyvtár nyitásáról szóló tudósítások. A Kossuth Rádió munkatársai novemberben *A hely* című műsor számára készítettek nálunk izgalmas riportot, és folyamatosan közöl rólunk híreket, cikkeket a Terézváros című kerületi lap. (A Kossuth Rádió riportja meghallgatható a következő linken: [https://mediaklikk.hu/kossuth-radio/cikk/2021/11/16/a-hely-konyvtar-a-koruton-budapest/.](https://mediaklikk.hu/kossuth-radio/cikk/2021/11/16/a-hely-konyvtar-a-koruton-budapest/))

A könyvtár galériájára a lépcsővel szemben akadálymentes lift biztosítja a feljutást

Az FSZEK honlapján már a nyitástól kezdve fotókkal vártuk az odalátogatókat. Nyomon követhető volt a könyvtár építése, a könyvek költöztetése, és polcokra helyezése.

Célunk, hogy mindig friss információt, színes, figyelemfelkeltő dolgokat tegyünk közzé. Több új rovatot indítottunk a weblapon. Példának okáért a rendezvényarchívumban programjainkról olvashatnak képes beszámolót az érdeklődők, Terézvárosi anizs címmel pedig helytörténeti ismereteket osztunk meg; minden héten egy-egy izgalmas épületről olvashatnak leírást, ami egyben elérhető Facebook-oldalunkon is.

Havonta több mint húsz posztot teszünk közzé a Facebookon, ezek leginkább könyvtárunk állományához és a rendezvényekhez köthető ismeretterjesztő tartalmak. Láthatólag sokan kíváncsiak ránk, minden hónapban ötezer fölötti elérést produkálunk, és az oldal követőinek száma is folyamatosan emelkedik. Fontosnak tartjuk, hogy a fiatalabb korosztályt is elérjük, ezért az Instagramon is jelen

vagyunk. Mind többen szeretnek információt könyvekről a Moly.hu oldalon, ezért megtalálhatóak vagyunk ott is. Hírlevélben értesítjük azon olvasóinkat, akik a rendezvényeinkről szeretnének értesítést kapni. Emellett hagyományos reklám-felületeket is használunk, például szórólapot, plakátot, megállítótáblát.

A Körúti Könyvtár működésének eddigi tapasztalatai kedvezőek. Az olvasói, használói jelzések, javaslatok alapján tervezzük továbbfejleszteni a szolgáltatásokat. Nagyszámú külföldi turista tér be könyvtárunkba, akik Budapest-térképet és felvilágosítást kérnek. Számukra a fővárosi közlekedési útvonalakról angol nyelvű térképet, a nevezetességekről szórólapot, a kulturális intézményekről PR-anyagot biztosítunk. Fontosnak tartjuk, hogy a pandémia utáni időszakban olyan kezdeményezéseket is támogassunk, amelyek az esélyegyenlőség irányába mutatnak.

A Körúti Könyvtár hamar ismertté vált Terézvárosban és környékén. Ezt kívánjuk erősíteni a továbbiakban, azzal a céllal, hogy a könyvtár maradéktalanul betöltsé küldetését.

Rendezvényterem az olvasói tér alatt

Bándoli Katalin

Zene a magasban – Tágas, légies térben a megújult FSZEK Zenei Gyűjtemény

2021. október 1-jén ünnepélyes keretek közt avatták fel a megújult Zenei Gyűjteményt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) Központi Könyvtára nyolcadik emeletén. A közel hat évtizede működő zenei könyvtár a kodályi gondolat – „Legyen a zene mindenkié!” – jegyében kezdettől fogva nyitva áll a zenetanulók és -oktatók, zeneművészek, kutatók és a zene iránt érdeklődő nagyközönség előtt, alkalmazkodva a különböző látogatói csoportok igényeihez, a technikai és technológiai változásokhoz, valamint a szakmai trendekhez.

Mérföldkövek

A Zenei Gyűjtemény 1964-es, Fehérháj utcai megnyitását követően rövid időn belül a főváros ismert és elismert zenei intézménye lett a szakszerűen kialakított állományának köszönhetően, és ezzel beteljesült *Kodály Zoltán* jókívánsága, amely a gyűjtemény emlékkönyvében olvasható: „A zenei könyvtár megnyitását örömmel üdvözlöm. Kívánom, legyen olvasója is annyi, hogy mihamar szűknek bizonyuljon.”

A komoly helyhiánnyal küszködő, ugyanakkor jelentős olvasótáborral rendelkező gyűjtemény 1998-ban költözhetett be az Ötpacsirta utcában található Pálffy-palota két szintjére, ahol lehetőség nyílt a korábbiakhoz képest lényegesen nagyobb alapterületen elhelyezni az állományt, továbbá megújítani a szolgáltatásokat a kor követelményeinek megfelelően. A földszinti nagyterem remek akusztikai adottságai lehetővé tették, hogy idővel koncertek, ismeretterjesztő előadások kedvelt helyszínévé váljon a Zenei Gyűjtemény.

2021. október 1-jén újabb mérföldkőhöz érkezett az FSZEK zenei részlege, miután a teljes zenei állomány és a szolgáltatások integrálódtak a Központi Könyvtár épületébe és rendszerébe.

A könyvtár központi épületének megújult tetőtere ad otthont a Zenei Gyűjtemény számára

Tér

A gyűjtemény beköltöztetését megelőzte a nyolcadik szinten dolgozó munkatársak elhelyezése a számukra kialakított új irodákban. Így már megkezdődhetett az épület tetőterében található teljes szint műszaki felújítása, ezt követően pedig egy harmonikus könyvtári tér kialakítása, amely lehetővé tette az alábbiakat:

- A praktikum és a hely kedvező tulajdonságai együtt érvényesülhetnek.
- Az egybefüggő terekben egymástól vizuálisan is és rendeltetésében is eltérő zónák kerültek kialakításra.
- A kották, a zenei szakirodalom és a hangfelvételek egy térben, jól áttekinthető rendszerben helyezkednek el.
- A jól szervezett terekben hatékony kapcsolat alakulhat ki a felhasználók és a szolgáltatások között.
- A fenti célok érdekében – figyelembe véve a terem adottságait – tágas, világos, légies és a különböző funkcióknak helyet adó egységeket alakítottunk ki, mindenütt a letisztult formák dominálnak.
- A korábbihoz képest nagyobb alapterület lehetővé tette, hogy alacsony polcokon helyezzünk el több mint harmincezer könyvet, emellett még húszezer audiovizuális dokumentum és közel tízezer kotta került szabadpolcra. Az egyes állományrészek tematikus csoportjai könnyen átláthatók és kényelmesen hozzáférhetők. A polcok között két-két fő számára kényelmes olvasói és tanulóhelyeket alakítottunk ki.

- A fogadótér – ide érkezik meg az olvasó – a találkozások helye, a kényelmes, színes fotelekben beszélgethetnek egymással a barátok, ismerősök, tanárok és tanítványok.
- A fogadótérrel szemben, de távolabb helyeztük el a kölcsönzőpultot, ahol a szaktájékoztató és a kölcsönzés folyik.
- A gyermeksarokban a korosztályi sajátosságoknak megfelelő zenei témájú gyermekkönyveket, mesekönyveket, dalgűjteményeket kínálunk kicsiknek és nagyoknak, ezzel is segíteni kívánjuk az időben elkezdett zenei nevelést. A színes puffokkal és puha szőnyeggel berendezett gyereksarok barátságos, kellemes hangulata nemcsak a családok számára vonzó, hanem a könyvtárba járó egyetemisták is szívesen tanulnak a szőnyegen ülve.

- A Music Space-nek nevezett olvasói tér az elmélyült munka, az alkotás helye. A korábbiaktól eltérően az itt kialakított kutatóhelyeken már nemcsak zenehallgatásra (hanglemez, CD, magnókazetta), filmnézésre (DVD), adatbázisokban való keresésre van lehetőség, hanem nyílt forráskódú kottaszerkesztő (MuseScore), videóvágó (Kdenlive), hangszerkesztő (Audacity), valamint kép- és szövegszerkesztő szoftverek (Scribus, Inkscape) használatára is. A férőhelyek száma korlátozott, emiatt szükségessé vált az online helyfoglalás.
- A közösségi tér egyaránt alkalmas önálló és csoportos, projektalapú tanulásra. Technikailag jól felszerelt, berendezése rugalmasan változtatható az aktuális igényeknek megfelelően, ennek köszönhetően interaktív zenei foglalkozá-

sok, zenés beszélgetések, filmklubok, könyvtárismeretei órák is lebonyolíthatók itt.

- A nagy belmagasságnak köszönhetően kiállítótér is létrejöhetett, ami lehetőséget nyújt képzőművészeti kiállítások (belógatott installációk) megrendezésére, valamint vitrinek is rendelkezésünkre állnak, hogy bemutassuk a Zenei Gyűjtemény különlegességeit.

Gyűjtemény és szolgáltatások

A Zenei Gyűjtemény nyomtatott és elektronikus dokumentumokkal támogatja az oktatást és a kutatást, az előadóművészetet és az ismeretterjesztést. Állományát az elmúlt évtizedekben folyamatosan bővítettük a felhasználói igényeknek megfelelően. Időbeli, térbeli és műfaji korlátok nélkül gyűjtünk és hozzáférhetővé teszünk zenei könyveket, kottákat, hanghordozókat, adatbázisokat, és egyéb zenei témájú elektronikus dokumentumokat. A klasszikus zenei kiadványok mellett a gyűjteményben elérhető jelentős számú dzsessz, blues, népzene, könnyűzene, filmzene, musical, operett, világzene témájú dokumentum is. A gyűjtemény kottatárában hozzáférhető kritikai kiadások, hangszeriskolák, technikai gyakorlatok, előadási darabok, kamarazenei művek, vokális művek és zenekari darabok.

A Zenei Gyűjtemény két jelentős hagyatékot gondoz: Dienes Gedeon tánc-történész, mozdulatművész ritka könyvekből álló tánc-történeti könyvtárát és Gonda János zongoraművész, zeneszerző, zenetörténész audiovizuális dokumentumokból, kéziratokból, könyvekből álló dzsessztörténeti gyűjteményét.

Az állomány elhelyezésénél fontos cél volt, hogy a Központi Könyvtár RFID-alapú kölcsönzési rendszeréhez illeszkedve a felhasználók igény szerint élhessenek az önkiszolgáló kölcsönzés lehetőségével.

Szaktájékoztatásunk személyes és online formában változatlanul működik. Információs szolgáltatásunkat a hagyományos és elektronikus dokumentumok használata mellett saját tartalmak előállításával is kiegészítjük, mint például: ismeretterjesztő előadások szervezése, rögzítése, közzététele a YouTube-csatornánkon; egy-egy témához kapcsolódóan interjú készítése, YouTube-os lejátszási listák összeállítása adott témakör feldolgozásához, Musicators digitális zenei oktató platformon interaktív feladatok létrehozása.

A Zenei Gyűjtemény új helyszínének tervezésekor lehetőségünk volt megfelelő helyet kialakítani a Music Space, azaz egy zenei témájú makerspace számára, ahol különböző eszközöket és technológiákat tudunk elérhetővé tenni és megismertetni a felhasználókkal, mégpedig azért, hogy támogassuk őket kreatív tartalmak létrehozásában. A szoftverek használatának megtanulásához személyre szabott támogatást nyújtunk. Ehhez telefonon vagy e-mailben időpontot egyeztetünk a felhasználóval, valamint igyekszünk már előre vele együtt közösen meg-

fogalmazni a feladatot, melyet meg kell majd oldanunk. Ennek köszönhetően a könyvtáros hatékonyabban tud felkészülni a személyes találkozóra. Mindemellett YouTube-csatornánkon lejátszási listákat állítunk össze a szoftverekhez kapcsolódó oktatóvideókból.

Music Space

A zenei tudás közvetítése mellett igyekszünk az élményszerzést és a közösségfejlesztést is támogatni, ezért kiemelt szerepe van a szolgáltatásaink között koncertek, előadások, beszélgetések, könyvtár-pedagógiai órák szervezésének.

Október elseje után hamarosan benépesült a nyolcadik szint. Felfedezték a korszerű, modern teret a Központi Könyvtárban tanuló egyetemisták, és fokozatosan tértek vissza a zene iránt érdeklődő vagy zenével foglalkozó olvasók is. Látogatóink egyaránt szívesen veszik igénybe az új és a régi szolgáltatásainkat, és nagy örömmel tapasztalják meg, hogy minden dokumentum egy helyen érhető el, sőt a közel negyvenezer kottát tartalmazó raktárunkból is már rövid időn belül megkaphatják a kért műveket. Folyamatosan figyeljük a visszajelzéseket, melyek eddig kizárólag szóban érkeztek, de ettől függetlenül rögzítettük őket írásban, majd megvizsgáljuk a megoldási lehetőségeket. Ezekkel összhangban elvégezzük a szükséges finomhangolásokat annak érdekében, hogy szolgáltatásaink hatékonyan működhessenek, azaz a Zenei Gyűjtemény minden használója megszerezhesse a számára szükséges információt, valamint inspiráló és alkotó közösségre leljen a Központi Könyvtár nyolcadik emeletén.

Kardos Helga

Kölcsönözzön ki egy könyvtárost!

Jogi szaktájékoztató a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtárában

A Pázmány Péter Katolikus Egyetemet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (továbbiakban Püspöki Konferencia) 1992. január 30-án hozta létre, amikor *Pázmány Péter* bíboros, prímás, esztergomi érsek által, az 1635-ben Nagyszombatban alapított egyetem azóta is folyamatosan fennálló és működő Hittudományi Kara mellé egy Bölcsészettudományi Kart is létesített.¹ 1995-ben a Püspöki Konferencia megalapította az egyetem – szintén államilag elismert – Jog- és Államtudományi Karát.² A jogi karon folyó oktatói, kutatói munka elengedhetetlen része a könyvtár, amelynek kari kialakításában fontos szerepe volt *Zlinszky János* jogászprofesszornak.³

Ő maga hitt a könyvek hatalmában, tudta, hogy könyvek nélkül nincs kutatás, nincs tudomány. Nagyapja *dr. Niamešny Mihály* híres bibliofil volt,⁴ így ő már gyermekkorából hozta magával a könyvek tiszteletét. A kar könyvtára 1995 óta létezik, számos neves jogászprofesszor, köztük maga *Zlinszky János* és *Varga Csaba*⁵ is hozzájárult az állomány gyarapításához.⁶

A könyvtár nyilvános, mindenki számára nyitott felsőoktatási jogi könyvtár, de elsődlegesen a kar oktatóinak és hallgatóinak az igényeit hivatott kiszolgálni. Helyben használatra van lehetőség, a kölcsönzés csak a kari főállású oktatók és az adminisztratív kollégák számára lehetséges. Nyitvatartása a félév időbeosztásához igazodik, de általában hétfőtől csütörtökig 8-tól 18 óráig, pénteken 8-tól 16 óráig, szombaton pedig 9-től 13 óráig tart nyitva.

A kezdeti években leginkább az állomány gyarapítása állt a központban, amit a kar szűkös anyagi keretei miatt főként hagyatékokból és ajándékokból oldottak meg. A formai és tartalmi feltárás is hamar elkezdődött. 1997-től 2005-ig a TINLIB integrált könyvtári rendszerben készültek a bibliográfiai rekordok, 2005-ben tértek át a HunTéka rendszerre, ami azóta is használatban van.

A jogi szaktájékoztató mindig is fontos szerepet játszott a könyvtár életében, amelynek alapját a komoly történeti munkákon túl a gyorsan gyarapodó kurrens magyar és angol nyelvű szakirodalom adta. Az utóbbi néhány évben abba a szerencsés helyzetbe került a bibliotéka, hogy mód nyílt mind a magyar, mind pedig a külföldi adatbázisok előfizetésére. Az EISZ-konzorciumon belül és azon kívül is sok jelentős jogi szakfolyóiratot tartalmazó adatbázis érhető el (pl. EBSCO – Academic Search Complete, Legal Source; Beck-Online; Brill Online Library; de Gruyter Journal Complete; HeinOnline; JSTOR; Oxford Academic Journals – Law; Oxford Handbooks Online – Max Planck Encyclopedia of Public International Law; Wiley Online Library). Az Új Complex Jogtár (Wolters Kluwer) és a HVG-ORAC Jogkódexe is hozzáférhető a kar hallgatói és oktatói számára otthonról is Shibboleth-azonosítóval (eduID).

Segítséget nyújtunk a hallgatóknak és oktatóknak az adatbázisok használatában, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy még a magyar nyelvűek esetében is van olykor elakadás, nem mindig egyértelmű, hogy az adott tartalom hol és hogyan kereshető. A kötelező tárgyként meghirdetett jogi informatika keretein belül van rá lehetőség, hogy a nagy jogszabálykeresőket megismerjék a hallgatók, és biztonságosan tudják használni azokat. Természetesen hosszú út vezet odáig, hogy teljes mértékben elsajátítsák a hallgatók az adatbázisokban való keresés módszerét. Az egyablakos Google-keresés bővületében élő fiatalok számára szinte ismeretlen a böngésző funkció, az összetett keresés vagy a tárgyszó fogalma.

Ebben a formában 2021 tavasza óta a jogi szaktájékoztató fóruma a *Kölcsönöz-zön ki egy könyvtárost!* szolgáltatás, amely egy előzetesen kitöltendő űrlap segítségével térképezi fel a karon tanuló hallgatók témáját, előzetes kutatási tapasztalatait, nyelvtudását. A szaktájékoztatói forma elsősorban a jogi kar hallgatói számára jött létre. A szolgáltatás mintája a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának ugyanilyen elnevezésű szolgáltatása volt.⁷ Ugyanakkor egyszerűbb módon – e-mailes megkeresés formájában – már 2019-től működött a szolgáltatás a könyvtárunkban is.

Az űrlap kitöltése a kapcsolattartáshoz is szükséges, mert a hallgató az email-címe megadásával járul hozzá, hogy felvegyük vele a kapcsolatot. A jogi szaktájékoztató szervezettebbé válásának igényét a pandémiás helyzet hozta el, hiszen sokkal egyszerűbb volt ilyen formában kezelni a kérdéseket és ajánlani forrásokat az érdeklődők számára. A járvány megjelenésével az online források is előtérbe kerültek, egyre nagyobb igény mutatkozott arra, hogy a hallgatók online elérhető forrásokban kereshessenek, azok használatához segítséget kapjanak.

Az űrlap kitöltése előtt a könyvtár honlapján a Kölcsonőzzön ki egy könyvtárost! menüpontra kattintva előzetesen tájékozódhat az érdeklődő, hogy mely forrásokban érdemes első körben szétnéznie.⁸ Ez még nem specifikus, vagyis témaorientált ajánló, hanem a katalógus, az intézmény által előfizetett magyar és idegen nyelvű adatbázisok, az Országgyűlési Könyvtár mint az első számú hazai jogi szakkönyvtár katalógusa szerepel. A tapasztalat ugyanis az, hogy a szakdolgozatot, TDK-dolgozatot vagy évfolyamdolgozatot írni szándékozó hallgatók nincsenek mindig tisztában a rendelkezésükre álló alapvető forrásokkal.

A kari könyvtári honlapon megtalálhatók az 1999 és 2021 között leadott szakdolgozatok listái,⁹ a joghallgatók ugyanis szívesen használják fel saját dolgozatukhoz az itt található munkákat. A 2018 óta megjelent szakdolgozatok csak online, dedikált számítógépeken olvashatók, a korábban megjelentek papíron. Egyik forma esetében sem másolhatók a dokumentumok. Minden alkalommal felhívjuk a hallgatók figyelmét a forráskritikára a szakdolgozatok használatakor: érdemes a legfrissebb műveket tanulmányozni,¹⁰ különös tekintettel a formai megvalósulásra és az irodalomjegyzékre. Az elévülési idő viszonylag gyors a jogszabályok változása miatt, így nem biztos, hogy szerencsés a régen megjelent szakdolgozatokra alapozni. Nem beszélve arról, hogy a vonatkozó szakirodalom is folyamatosan változik. Keresni egyelőre a szakdolgozatok címében lehet. Szerencsére a jogtudományi szakdolgozatokban igen gyakoriak a viszonylag hosszú címek, és a még hosszabb alcímek, amik lehetőséget adnak a szofisztikáltabb keresésre. A szakdolgozatok tárgyszavazására nem volt lehetőség, és valószínűleg ez a későbbiekben sem fog már visszamenőleg megvalósulni.

A Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskolájában megjelent disszertációk a katalógusban is elérhetők, nyomtatásban a raktárból kérhetők ki, de a kari honlapon online is olvashatók.¹¹

Az olvasók által feltett kérdések elemzése

Az űrlapok kitöltésével a beérkező referenz kérdések rendszerezése volt a cél, mivel szerettük volna látni, hogy mely jogágakat fed le az érdeklődés, vannak-e slágertémák. Az űrlap rákérdez arra is, hogy milyen célra használja a forrásokat a hallgató: szakdolgozat, évfolyam- vagy TDK-dolgozat, kiselőadás készítésére vagy más célra, illetve milyen forrásokat használt már a szakirodalmi kutatásban.

A 2021 áprilisa óta beérkezett űrlapok kitöltőinek közel 71%-a szakdolgozat-íráshoz kért segítséget, 16%-a évfolyamdolgozathoz, 10%-a TDK-dolgozat megírásához. A többi esetben az ismeretek bővítésétől a kiselőadáson át a vizsgára való felkészülésig több cél fordult elő. Ezt azért volt fontos meghatározni, mert a könyvtáros a cél ismeretében eltérő mélységben keres és szolgáltat forrásokat.

A kérdések témáját tekintve¹² vezet az alkotmányjog – emberi jogok (19%), ami nagyon tág értelmezéssel magában foglalja a házasság és család védelmét

(alaptörvényi szinten) az élet és a jog kapcsolatát és a halál folyamatának jogi helyzetét is, az emberi méltóság és a halálbüntetés jogi, etikai megközelítését, de a szervültetések bioetikai szempontjai szintén idetartozhatnak, akárcsak a gyűlöletbeszéd alkotmányjogi vonatkozásai.

A közigazgatási jogot érintő kérdések száma 18%-ot ért el. Ide tartozik többek között a közigazgatási perrendtartás, a gyermekvédelem (a jelzőrendszer, a szülői felügyelet, gyermekvédelem és ügyészség) a sportigazgatás, a jegyző szerepe a közigazgatásban vagy a közigazgatási szankciórendszerek, a helyi önkormányzatok története, a polgármester és a jegyző viszonyrendszere. Idesorolható az örökbefogadás is, amennyiben annak eljárási részével foglalkozik valaki.

A büntetőjogból (17%) leginkább a fiatalkorúakkal kapcsolatos témákat keresik: fiatalkorúak büntetőjoga, büntetőeljárása, a javítóintézeti nevelés. A mesterséges intelligencia a büntetőjogban is többször előforduló kérdés. De a kiberbűnözés, és a közlekedési büntetőjog, és az ittas vezetés témájának kifejtése is többeket érdekelt. A sértetti ellenállás erőszak esetén, valamint a terhelt bíróság elé állítása is keresett téma volt.

A polgári jogi témájú kérdések 12%-os arányt értek el, közöttük sok foglalkozik a szellemi alkotások jogával, úgymint az egyetemek szellemi tulajdon-kezelése (spin-off) vagy a földrajzi eredetvédelem, illetve az építészeti alkotások szerzői joga. Idesorolható még a sajtóhelyreigazítás, az adásvételi szerződések (kötelmi jog), a fizetési meghagyásos eljárás vagy a közszereplők személyiségi jogának kérdése is.

Az Európai Unióval kapcsolatos kérdések (9%) az európai uniós közbeszerzések, a Data Governance Act (Adatkormányzási Rendelet), a nyelvi jogok, a bevándorláspolitikai, valamint a kettős állampolgárság és az európai uniós fejlesztéspolitika vizsgálatában jelentek meg.

A többi kérdést nehéz volt jogágak közé szorítani, vagy csak egy-egy kérdés reprezentált egy nagyobb jogterületet. Igen színes és érdekes kérdések jelentek meg, csak néhány példa: bizalmi vagyonkezelés, zöld közbeszerzés, az ICTY, vagyis az exjugoszláv területeken elkövetett emberiség elleni bűncselekmények törvényszéke, házastársi kárérvényesítés a munkajogban, apartheid és szegregáció Afrikában, nemzetbiztonság és hírszerzés, szerződésen kívüli károkozás a nemzetközi magánjogban, a Szovjetunió jogfejlődése, termékfelelősség, offshore cégek, abszolutista kísérletek Magyarországon.

A kérdésekre adott válaszok

A legtöbb könyvtáros álláspontja szerint a hallgatónak meg kell tanulnia keresni. El kell tudnia dönteni, mit válasszon ki a találati listából, hogyan tudja a kiválasztott tételeket használni a dolgozatában. Könyvtárosként abban tudunk segíteni, hogy megmutatjuk, milyen katalógusok állnak rendelkezésére, azokban

hogyan érdemes keresni, mi a tárgyszó, a böngészés, a találati lista, a releváns találat, a bibliográfiai adat, illetve hogyan lehet használni a szűkítési lehetőségeket, az Open Access forrásokat, az előfizetett adatbázisokat. Keresőszavakat, kifejezéseket ajánlunk a hallgatóknak adatbázisra szabva. Megmutatjuk nekik a repositóriumokat, más egyetemek, szakkönyvtárak katalógusait, jogi blogokat, weboldalakat, jogszabálykeresőket. Leírjuk, hogy ezekben hogyan érdemes keresni, és mi az, amit az egyikben megtalál, de a másikban nem. Természetesen előfordul, hogy egy-egy konkrét művet is ajánlunk, ha lefedi a keresést, de a tételes bibliográfia elkészítését nem vállaljuk.

Mindehhez a munkához egy általunk kialakított sablont használunk, amibe a kérdésre fókuszálva kerülhet bele a releváns keresőszó, esetleg tárgyszó vagy tárgyszavak kombinációja. Miután minden adatbázist vagy katalógust másképp érdemes használni, mindegyikhez keresési, böngészési lehetőségeket javaslunk. A sablon tetszés szerint módosítható a téma függvényében. Ha például a kérdező nem olvas idegen nyelven, akkor nem ajánlunk neki külföldi adatbázisokat.

Egy lehetséges válasz

Kérdés: Az exjugoszláv területeken elkövetett emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi törvényszéke témában szeretnék évfolyamdolgozatot írni. Kérem, segítsenek, milyen szakirodalom mentén tudnék nekifogni a dolgozat elkészítésének?

Tisztelt Hallgató!

Köszönettel vettük kérdését, amit a Kölcsonőzzön ki egy könyvtárost! szolgáltatásunkhoz intézett. Az alábbiakban olvashatók javaslataink.

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság területén a kilencvenes évek elején kitört polgárháború véres eseményei nyomán az ENSZ Biztonsági Tanácsa elrendelte egy nemzetközi vizsgálóbizottság létrehozását annak megállapítására, hogy követtek-e el a konfliktus során nemzetközi bűncselekményeket.

Ezt követően a testület 1993-ban hozott 827. határozatában – az Alapokmány VII. fejezete alapján eljárva (hágai székhellyel) – létrehozta a volt Jugoszlávia területén elkövetett nemzetközi bűncselekményeket vizsgáló büntetőtörvényszéket (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – ICTY, Jugoszlávia Törvényszék). <https://www.icty.org/>

Sok esetben az angol nyelvű ICTY rövidítést használják, hogy semmiképp se keverjék össze a Hágai Nemzetközi Bírósággal.

[1]. Javasolom, hogy használja az egyetem honlapjáról elérhető adatbázisainkat, amelyek Shibboleth-azonosítóval hallgatóként elérhetők otthonról is. <https://ppke.hu/egyetemunk/tudomanyos-informaciok/adatbazisok>

Ezen belül felhívom a figyelmét az Akadémiai Kiadó MeRSZ adatbázisára, amelyben teljes szövegű könyvek találhatóak, és fejezetenként elolvashatók, letölthetők a részek. Itt majd arra kell figyelnie, hogy hivatkozáskor nem fog tudni oldalszámot feltüntetni, hanem magára az adatbázisra és a benne lévő könyvre kell majd hivatkoznia. (Az ICTY keresőszóval már lesznek találatok.) <https://mersz.hu/>

[2]. Érdekes az egyetem jogi kara honlapján a kiadványok között keresgélni, mert elérhető teljes szöveggel például Kovács Péter könyve, amelynek a végén van szó a bíróságról.

<https://jak.ppke.hu/kiadvanyaink/jogtudomanyi-monografiak-sorozat-kotetii>

[https://jak.ppke.hu/uploads/collection/205/file/KovacsPeter_](https://jak.ppke.hu/uploads/collection/205/file/KovacsPeter_NemzetkoziBuntetobirosag_JTM_14.pdf)

[NemzetkoziBuntetobirosag_JTM_14.pdf](https://jak.ppke.hu/uploads/collection/205/file/KovacsPeter_NemzetkoziBuntetobirosag_JTM_14.pdf)

[3]. Az Országgyűlési Könyvtár katalógusában is az ICTY rövidítést használva érdemes keresni. <https://opacplus.ogyk.hu/primo-explore/search?vid=OGYK>

Jugoszlávia Törvényszék, ICTY vagy International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. Itt előfordulhatnak olyan találatok, amelyek online elérhetők, leginkább angol nyelven. Jobb oldalon tud szűkíteni akár nyelvre, akár dokumentumtípusra. Ha az online forrásokra kattint, látni fogja, hogy Open Access, vagyis szabadon elérhető anyag is rendelkezésére áll. Ha esetleg olyat talál, ami nem elérhető, jelezze nekünk a pontos hivatkozás megadásával, és ha megvan az állományunkban, elküldjük Önnek.

[4]. Az angol nyelvű adatbázisok közül a Brill adatbázisát javasolom, amely kifejezetten nemzetközi jogi folyóiratokat és tanulmányköteteket dolgoz fel. <https://brill.com/>

Itt is az ICTY keresőszó használatát javasolom. A keresőszó beírása után érdemes bal oldalon szűkíteni arra, hogy csak az egyetem által ténylegesen teljes szöveggel elérhető tartalmakat mutassa.

[5]. A témával foglalkozó kutatók, professzorok felől is lehet közelíteni, az MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára – mtmt.hu) adatbázisban a témában publikáló szerzőkre (Pl. Lamm Vanda, Ádány Tamás, Kovács Péter) keresve érdemes még kutakodni, aztán a katalógusokban ellenőrizni, hogy az adott anyag hol érhető el.

[6]. Végezetül javaslok egy tanulmányt, amelyet teljes szöveggel elér az interneten. Ennek a felhasznált irodalmát is érdemes átnéznie: Lamm Vanda: A nemzetközi bírászkodás kilenc évtizede. = Jog-Állam-Politika, 2011. Különszám p. 137–154.

[https://dfk-online.sze.hu/images/JÁP/2011/különszám/lamm.pdf](https://dfk-online.sze.hu/images/JÁP/2011/kulonszam/lamm.pdf)

Válasz egy beérkezett kérdésre (Forrás: Kardos Helga)

Egy ilyen vagy hasonló válasz birtokában a kérdező már el tud indulni a szakirodalom feltérképezésében, és további segítséget is tud kérni.

A válasz elküldése után sok esetben levelezés alakul ki a kérdező és a könyvtáros között, és ha igény van rá, utánkövetés is kialakul. A jelenléti oktatás újraindulásával gyakran előfordul, hogy a hallgató személyesen keresi meg a neki válaszoló kollégát, és további kérdéseket tesz fel a forrásokkal kapcsolatban. Formai megvalósítás, hivatkozások esetében is adunk tanácsot a hallgatóknak.

Összegzés

A szolgáltatás ebben a formában az online oktatás idején kezdődött, de természetesen a jelenléti oktatásban is tovább folytatódik. Összességében sikeresnek ítéljük a kezdeményezést, a hallgatók ismerik és használják. Négy könyvtáros kollégával veszünk részt a szolgáltatásban, a mindenkor aktuális feladatok függvényében osztjuk fel egymás közt a kérdéseket. Amiben még fejlődnünk kell, az a marketing. Egyelőre a honlapon hirdetjük, illetve a kari Facebook-oldalon olykor megjelenik egy-egy népszerűsítő poszt. További cél, hogy offline módon is az egyetemi polgárok figyelmébe ajánljuk, és az oktatók figyelmét is felhívjuk erre a szolgáltatásra, amelyet aztán ők is ajánlhatnak például a szakdolgozóiknak.

Jegyzetek

1. A Nagyszombati Jezsuita Egyetemet 1769-től Királyi Magyar Tudományegyetemnek, majd Pesti Királyi Tudományegyetemnek hívták. 1873-ban Budapesti Tudományegyetem lett. 1921 és 1950 között Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem volt a neve, majd 1950-ben lett Eötvös Loránd Tudományegyetem. A jelenlegi Pázmány Péter Katolikus Egyetem tehát az 1635-ben alapított Egyetem Hittudományi Karának a jogutódja. Forrás: az Eötvös Loránd Tudományegyetem története: <https://www.elte.hu/tortenet>, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem története: <https://ppke.hu/egyetemunk/tortenet/egyetemtortenet> (2021.12.10.)
2. *A magyar egyetemi jogi oktatás történelmi gyökereiről.* In: *Viginti quinque annis I. – Szemelvények a PPKE JÁK történetének negyedszázadából.* Szerk. Düll Katalin, Molnár Sarolta, Steiger Anita, Budapest, Pázmány Press, 2020. [7.] p. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/2626397/file/Viginti_quinque_annis_I.pdf (2021.12.10.)
3. Zlinszky János (1928–2015) jogtudós, egyetemi tanár, az állam- és jogtudomány akadémiai doktora. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának alapító dékánja, és oktatója. Az 1990. január 1-jén megalakult Alkotmánybíróság tagja 1998-ig.
4. Zlinszky János: *Dr. Niamešny Mihály élete (1875–1960).* In: *Az almánfalvi Niamešny család története és Dr. Niamešny Mihály a XX. század közéletében.* Szerk. Komáromi László, Budapest, Helikon Kiadó, 2011. 104. p.
5. Varga Csaba (1941–) jogfilozófus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a Jogbölcseleti Intézet megalapítója, 2011-ig vezetője. 2011 óta professor emeritus.

Kutatási területe a jogelmélet valamennyi területét felöleli. Tudományos munkássága nemzetközi szinten is jelentős, idézettsége a szakmájában kiemelkedő.

6. Aczél-Partos Adrienn: *Könyvtár*. In: *Viginti quinque annis I. – Szemelvények a PPKÉ JÁK történetének negyedszázadából*. Szerk. Dúll Katalin, Molnár Sarolta, Steiger Anita, Budapest, Pázmány Press, 2020. 221. p. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/2626397/file/Viginti_quinque_annis_I.pdf (2021.12.10.)
 7. Kölcsönözz ki egy könyvtárost! – Szolgáltatásismertető. Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár <http://szakdolgozat.ek.szte.hu/urlap-kolcsonozz-ki-egy-konyvtarost> (2021.12.10.)
 8. Kölcsönözzön ki egy könyvtárost! – Segédanyagok – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtára – <https://jak.ppke.hu/ppke-jak-kari-konyvtar/kolcsonozzon-ki-egy-konyvtarost> (2021.12.10.)
 9. A szakdolgozatok letölthető listája – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtára <https://jak.ppke.hu/ppke-jak-kari-konyvtar/a-konyvtarrol/allomanyismerteto/szakdolgozatok> (2021.12.10.)
 10. Kivételt képeznek a jogtörténeti témájú dolgozatok.
 11. A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 53. § (1) bekezdése alapján.
 12. A 2021. április 25. és 2021. decembere között beérkezett kérdések alapján.
-
-

Schlay Georgina

Mozaikok egy múzeumi konferencia előadásaiból

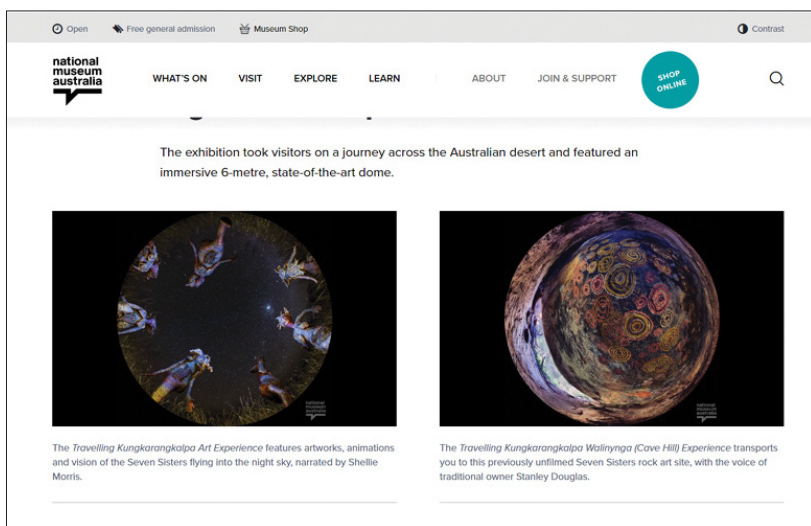
MuseumDigit 2021

2021. november 23–24-én – a tavalyi online megvalósítás után – ismét személyes jelenléttel, a Magyar Nemzeti Múzeum falai között került megrendezésre a MuseumDigit konferencia. Ekkor még kötelező volt a maszkviselés és a távolságtartás, de ennek ellenére ismét jó hangulatban nyílt lehetőség a szakmai és baráti találkozókra, eszmecserékre, a kiállítói standok termékeinek megtekintésére, és természetesen a szakmai előadások és kerekasztal-beszélgetések meghallgatására. A szervezők ebben az évben is széles skáláját vonultatták fel a kurrens múzeumi témáknak, magyar és külföldi előadók, szervezetek mutatták be tevékenységüket, nem kizárólag a múzeumi területről. Ahogy az az egyes szekciók címéből és tematikájából látható (Digitális újtók, Multimédiás evolúció, Újrakezdés és újr gondolás, Jövőtudatos múzeumok, Múzeumok és a fenntarthatóság, Múzeumok és új digitális stratégiák, Múzeumok és kreatív együttműködések), a konferencia programjában a digitális tartalmak és a digitalizáció mellett a fenntarthatóságot és a jövő várható kihívásai jelentek meg. A továbbiakban a személyes érdeklődésem alapján mutatok be néhány előadást.

A *Digitális újtók* szekció első előadását *Sarah Kenderdine*, a lausanne-i kísérleti muzeológia eM+ labor vezetője tartotta meg. A *Kísérleti muzeológia az élmények korában* című előadásában a digitális tartalmak élményszerű bemutatásának módjait mutatta be saját projektjein keresztül. A kulturális intézmények a digitalizáció jegyében az analóg eszközöket, tárgyakat olyan digitális jelekké alakítják át, amelyeket a feltöltés, letöltés és megosztási lehetőségek mellett vizualizálni, személyre szabni is lehet. Az előadásban elhangzott példák azt mutatták be, hogy hogyan lehet ezeket a digitális adatokat élményszerűvé, és a látogatók számára megfoghatóvá és befogadhatóvá tenni, mintegy műalkotást készítve. Az adatvizualizáció

során megjelenik a mesterséges intelligencia az adatok feldolgozásában annak érdekében, hogy a látogatók az *interfaceken* keresztül személyre szabhassák a tartalmakat. Az előadó néhány saját projektjét mutatta be.

A *kinaesthetic cultural imaginary* elnevezésű eszköz kinezetikus elemeket használ fel, vagyis a mozgás révén vizualizálja a társadalmi képzelet, kulturális örökség egyes elemeit. Az Ausztrál Nemzeti Múzeumban rendezett *Songlines: Tracking the Seven Sisters* című tárlat volt az első olyan kiállítás, amely közösségi együttműködés keretében az őslakos népcsoportok tudásátadási eszközeivel mutatta be a teremtéstörténetükhöz kapcsolódó narratívákat. Az őshonos kultúrában az elképzelt közösséghez való tartozást az úgynevezett dalvonalak vagy álomösvények fejezik ki, a vizuális elemei pedig „életre keltek” mozgás révén a tárlaton.

A hatméteres, korszerű kupolában látható vizuális élmény megtekinthető a múzeum honlapján is, a képen látható videókat kell keresni

A *Songlines*hoz hasonlóan a *Cave Dome* című tárlat is a képzelettel játszott, csak más okokból. Itt Kína egyik híres, és állagvédelmi szempontok miatt nem látogatható buddhista sziklatemploma (Mogao Grottes) került bemutatásra kiterjesztett valóság segítségével. Érdeemes megnézni a tárlatról készült fényképsorozatot, ezen jól látszódik, hogy a felépített kupolában 1:1 arányban tekinthető meg a sziklatemplom festményeinek digitális másolata. Az előadó honlapján megtalálhatók a projektek technikai kivitelezésének részletei, valamint további érdekes projektek bemutatásai, de érdemes megtekinteni a *Jazx luminaries* című hangvizualizációt is.

Denise Schipper és *Sarah van Kerckvoorde* (holland Studio Louter tartalomtervezői) a *Multimédia és élménydizájn a múzeumban – abogyan az érzelmek ébrednek* című előadá-

sában az érzelemdizájn (*emotion design*) elnevezésű tervezési folyamat felépítését és saját példákat mutattak be. Az emotion design célja, hogy a látogatók érzelmi bevonásával felejthetetlen látogatói élményt teremtsenek a múzeumi terekben. Ennek során a szokásos módszereket, eszközöket alkalmazzák, azonban a tartalom kialakításakor a világ érzelmi alapú megismerésére és a különböző narratívák által elmondott történetekre fókuszálnak. A tervezés lépései a következők: mit akarunk bemutatni (*facts*), miért akarjuk bemutatni (*meaning*); milyen érzelmet akarunk aktiválni (*emotion*); milyen eszközzel érhetjük ezt el (*how*).

Példaként a katari nemzeti múzeum folyóként megépített (régészeti) állandó kiállítását mutatták be. A tervezés során adottak voltak a bemutatandó tárgyak, azonban a bemutatás céljának az kulturális örökséget és a családot határozták meg, vagyis a nemzeti identitás erősítését, így a bevonandó érzelem a büszkeség és a kötődés lett. A kiállítást úgy alakították ki, mintha a családok egy folyómederben haladhatnának végig magával ragadó környezetben, sok tapintható eszközzel és intergenerációs interaktív tartalmakkal, amelyek a tudás és a hagyományok átadását is segítik a családokon belül.

A másik példa a hágai Mauritshuis (Maurits-ház) művészeti múzeum *Változó kép: Johann Mauritz nyomában* című időszaki kiállítása volt. A múzeum 1822-ben nyílt meg a Királyi Képtár számára. Tulajdonában több híres németalföldi festő alkotása, többek közt *Jan Vermeer van Delft*, *Rembrandt van Rijn*, és *ifjabb Hans Holbein* festményei is megtalálhatók, azonban az épület története és elnevezése vitatott kulturális örökség. A házat *Johan Maurits* nassau-siegeni gróf építtette 1636 és 1644 között, amikor Holland-Brazília kormányzója volt és jelentős cukornád-ültetvényekkel rendelkezett, valamint mecénási tevékenységet folytatott. A korábbi történeti kiállítás ezt a mecénási narratívát mutatta be, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy kormányzóként jelentős szerepet töltött be a transzatlanti rabszolgakereskedelem működtetésében. Tehát a tények a történeti látásmód (rabszolgatartás megítélése) változása volt, a célja, hogy az objektivitás mellett több szubjektív perspektíva is bemutatásra kerüljön. A kiállítással a szemlélődést és a tudatosságot akarták hangsúlyozni, illetve a különböző látásmódokra helyezni a hangsúlyt. Ennek megfelelően a művészeti kiállításban különböző rétegeket helyeztek el: olyan festményeket és egy szobrot válogattak ki és helyeztek egy terembe a gyűjteményből, amelyek a rabszolgatartás időszakának egy-egy rejtőző aspektusára hívják fel a figyelmet. A kiállításban a kuratori szövegek helyett pedig a közösség írhatta le a gondolatait, míg a múzeum online vitasorozatát és kutatási projektet indított, hogy részt vegyenek a rabszolgaságról szóló diskurzusban.

A *Multimédiás evolúció* című szekció első előadását Sz. Fejes Ildikó és Tari János, az ICOM Múzeumi Új audiovizuális, Kép- és Hangtechnológiák Nemzetközi Bizottságának vezetőjei tartották meg. Az *AVICOM fesztiválja – az analógtól a digitálisig* című előadásban a f@imp fesztivál történetét, elsősorban a pályázati

és értékelési folyamat digitalizációját, valamint a díjazottakon keresztül a digitális tartalmak fejlődését és a trendek változásait mutatták be. *Anna Maria Marras*, a Torinói Egyetem tudományos munkatársa a Múzeumok, média és jövő című előadásában az ICOM, a NEMO és az Unesco által a járvány alatt végzett felméréseket mutatta be. Az elemzések rávilágítanak arra, hogy valóban megnőtt az online tevékenységek száma, de hangsúlyozni kell azt is, hogy az inkluzivitás miatt nagyon fontos az úgynevezett *phygital world* működtetése, vagyis egyszerre fizikális és digitális tartalmak is legyen elérhetőek.

A *Jövőtudatos múzeumok: nemzetközi múzeumok igazgatói a befogadásról, a közösség-építésről és a múzeum társadalmi szerepéről* című blokkból szeretném kiemelni *James Bradburne*, a milánói Pinacoteca di Brera és Biblioteca Braidense igazgatójának előadását. Múzeumok a járvány után – egy lehetséges jövőkép vázlata online előadásában a múzeumokat mutatta be a koronavírus-járvány idején. A járvány miatt kiderült, hogy egyrészt a múzeumok nem alapvető szolgáltatások, másrészt a turizmus és a *blockbuster* kiállítások (az olasz kulturális ágazat húzóereje) hosszú távon nem fenntarthatóak, de ennek ellenére a múzeumok zárt ajtókkal is léteznek és működőképesek. Véleménye szerint azonban az online jelenlét miatt a jövőben a kulturális intézmények sikerességét nem értékelhetjük látogatószám alapján, az alapok átgondolására van szükség. Ehhez az átgondoláshoz fontos szem előtt tartani a közösség szolgálatát és a társadalmi emlékezet bemutatását, az értékteremtést. Online sok mindent tehetünk (képek, különleges másolatok, elérések, oral history), de ekkor már látogatók (*visitor*) helyett mindenképpen felhasználókról (*user*) kell beszélni. Továbbá már nem jegyeket vesznek (*hozzáférés*), hanem részesedést (*share*) akarnak, így a közösség egyre inkább taggá válik (*shareholder*) a különböző feliratkozások (*subscription*) és tagságok (*membership*) által. Vagyis joguk lesz hallatni a hangjuk (*participáció*) és direkt visszajelzéseket adni. A <https://breraplus.org/> ötvözi a dokumentumok narratív, történetmesélő erejét és a múzeumlátogatás különlegességét, kiemelésekkel (*hotspots*) lehet felfedezni a képeket.

A kiállítói standoknál ismét ki lehetett próbálni a MuseuMapet és a Qulto könyvtári és múzeumi gyűjteménykezelő rendszert, továbbá a 3D digitalizálási technológia mellett bemutatásra kerültek az új típusú könyvdigitalizáló robot-szkennerek is.

Összességében egy tartalmas programon vehettünk részt, minden múzeumi vagy a területhez kapcsolódó szakember találhatott az érdeklődésének megfelelő előadást. Egyedül a koronavírus-járvány kényszerű hozadéka, a hibrid kapcsolattartási megoldások jelentettek problémát: sajnos az online becsatlakozó külföldi résztvevők előadásait a videóhívás kihangosítása során nem mindig lehetett érteni. Bízom benne, hogy 2022 novemberében már nem lesz szükség ezekre a hibrid technikai megoldásokra a helyszínen.

Jónás Károly

100 éve született a magyar
könyvtárügy jelentős személyisége,
Vályi Gábor (1922–2003)

Közvetlen munkatársként húsz évig dolgoztunk együtt, közelről láttam, tapasztaltam vezetői és egyéb könyvtári tevékenységét, emberi kvalitásait is, a különböző szintű vezetők és beosztottak elismerő reakcióit. A munkakapcsolatok során számtalan beszélgetést folytattunk, életútinterjú¹ is készítettem vele (az alábbiakban részben ennek tényanyagára támaszkodom). Úgy érzékelem, hogy munkásságának megítélésében a korabeli és a ma még élő munkatársak véleménye teljesen egységes velem. Kötelességemnek érzem, hogy születésének 100. évfordulóján felelevenítsem e jeles és annak idején méltán elismert – bár összkönyvtári

szinten különböző ellentmondásos érdekek mentén olykor kritizált – könyvtári szakember emlékét.

Az 1922 februárjában, Szombathelyen született Vályi Gábornak a műszerész szakmától az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségéig hosszú utat kellett megtennie. Már életének kezdeti felnőtt időszakában súlyos traumákat kellett átélnie:

- 1940-ben a zsidótörvény miatt nem vették fel az egyetemre. Ezután ipari tanulóként szakmát tanult és három év múlva műszerész lett a Magyar Optikai Művekben.
- 1943 októberében munkaszolgálatra rendelték, Erdélyben, Lengyelországban és Szlovákiában dolgoztatták. 1945 februárjában visszakerülve Magyarországra, megszökött a Sopron-közei Hidegség melletti munkatáborból.
- Ezt követően bujkálásra és megélhetésének biztosítására különböző munkavállalásokra kényszerült.
- 1944 karácsonyán szüleit és öccsét a nyilasok Sopronkőhidára internálták, bátyját, Pétert, 1945 elején letartóztatták.

A hányattatások végén, 1945 októberében beiratkozott a Külügyi Társaság kétéves külpolitikai és diplomáciai tanfolyamára. Egy év múlva 1946 októberében a Külügyminisztériumban fogalmazó gyakornok lett, a második évet így már kedvezőbb körülmények között folytathatta. Ettől kezdve egzisztenciája stabil mederbe került. Életútjának fontosabb állomásait a következőkben tekintjük át.²

A Külügyminisztérium Sajtóosztályán

A tanfolyamon jó tanárok segítségével alapos ismereteket szerzett a nemzetközi köz-, magán- és büntetőjog; a diplomáciai történelem; az aktuális külpolitikai és világgazdasági problémák; a nemzetközi szociálpolitika; a közgazdaságtan, kereskedelem- és vámpolitika; a magyar társadalomtörténet; a társadalmi lélektan; a külügyi közigazgatás és protokoll; a politikai és gazdasági földrajz című tantárgyakból. A tanfolyam kitűnő eredménnyel történt befejezése után – *Molnár Erik* külügyminiszter 1947 októberétől fogalmazónak nevezte ki a Sajtóosztályra, ahol 1949 elejétől – 27 évesen –, osztályvezető lett. 1954 végéig ebben a beosztásban dolgozott. Vályi a minisztériumban mellékesnek számító Sajtóosztály vezetőjeként valójában a magyar–külföldi kulturális kapcsolatok területén tevékenykedett. Részt vett a külügyminisztériumok sajtóügyi munkatársaival folytatott tárgyalásokon, és elsősorban Magyarországnak a külföld felé történő kulturális vonatkozású bemutatását, propagálását kapta feladatául.

A korabeli sötét és ellentmondásoktól terhes időszakban (1948-ban az MKP és az SZDP egyesülése, 1949-től népköztársaság egypárti diktatúrával, koncepciók, Mindszenty-per, Rajk-per 1949-ben, Rákosi hatalomra jutása, majd 1953-ban az őt váltó Nagy Imre miniszterelnöki kinevezése, a külpolitikában 1948-ban szakítás a jugoszlávokkal, a NATO és a KGST megalakulása 1949-ben, a hidegháború fokozódása stb.) Vályi – visszaemlékezése szerint – rosszul érezte magát, de akkoriban nem lehetett önkényesen kilépni egy ilyen munkahelyről. Egyetlen próbálkozását *Berei Andor* külügyi államtitkár még csírájában elutasította. A Sajtóosztály vezetőjeként a magyar–külföldi kulturális kapcsolatok fejlesztését – nyelvi elszigeteltségünk csökkentése érdekében – idegen nyelvre fordított, belső terjesztésű tájékoztatókkal, kiadványokkal igyekezett elérni. Ezek kellő szakmai és anyagi támogatás hiányában viszont nem érték el a kívánt minőségi szintet. Néhány év eltelte után emiatt fogalmazódott meg benne: szükség lenne egy idegen nyelvű kiadóra, amely arra specializálódik, hogy Magyarországot a külföldnek bemutassa, hazánk kultúrájáról, művészetéről színvonalas tájékoztatást nyújtson. Az általa szorgalmazott tervekben a magyar művészetek, az értékes képzőművészeti alkotások ismertetése, publikálása jelentős helyet foglalt el. A külföld felé történő országimázs-építés miatt jelentkezett 1954-ben az egyetem esti tagozatán művészettörténeti és muzeológus szakra a Külügyminisztérium támogatásával. Még ugyanebben az évben – Vályi szervezésében – komoly előkészületek indultak meg a célnak megfelelő, a Külügyminisztérium számára is fontos kiadó létrehozására. Ezek mellett a nyelvtanulásra koncentrált: ebben az időszakban tett sikeres német, angol és orosz felsőfokú, valamint francia középfokú nyelvvizsgát.

Miután a kiadók a Kiadói Főigazgatóság alá tartoztak, és vezetője a börtönből 1954 júliusában szabadult *Kállai Gyula* volt (korábban 1946-tól 1949-ig a pártközpont Sajtó-, majd az Értelmiségi és a Kultúrpolitikai Osztályának vezetője, 1949 júniusától pedig – Rajk László letartóztatását követően – 1951. áprilisi letartóztatásáig külügyminiszter), Vályinak, aki munkatársi kapcsolatban is állt Kállaival, 1954 végén lehetősége nyílt megszabadulni a külügytől.

A Corvina Idegennyelvű Kiadóban

A Kiadói Főigazgatóság vezetője a vállalatától – 1950-ben államosítással – megfosztott neves könyvkiadót, *Cserépfalvi Imrét* kérte meg az új kiadó megszervezésére 1954. december közepén. Vályi megragadta az alkalmat. Gazdag nyelvtudása és külpolitikai tájékozottsága, nemzetközi kapcsolatai jelentős szerepet játszottak. A külügy Sajtóosztályáról azonnal átment a kiadóba, és *Köpeczi Béla* a Népművelési Minisztérium Kiadói Főigazgatóságának főigazgató-helyettese 1955. január 1-jétől nevezte ki Cserépfalvi Imre igazgató mellé irodalmi vezetőnek. Erre mély irodalmi vonzódása, olvasottsága is inspirálta. Valójában ők ketten szervezték meg és alakították ki a Corvina Kiadót,³ ahol Vályi hét évet töltött,

és közben az ELTE bölcsészkarán, esti tagozaton megszerezte művészettörténeti és muzeológusi diplomáját. Az országimázs növelése érdekében Magyarország művészetének, értékes képzőművészeti alkotásainak, sokszínű kultúrájának, történelmének megismertetéséhez, idegen nyelvű publikálásához és terjesztéséhez a legszínvonalasabb műveket (és alkotóikat) válogatták ki, és fordították le különféle – például angol, francia, német, orosz – nyelvekre. A művek kiválasztásához nagyfokú irodalmi, művészeti, történelmi tájékozottságra volt szükség. Az irodalmi vezető felügyelete alá tartozó munkák megszervezése, a belső és külső munkatársak tevékenységének folyamatos ellenőrzése, a szerzőkkel, fordítókkal, nyomdákkal, külföldi kiadókkal folyó tárgyalások időigényes felkészülést, feszített tempót, jelentős túlmunkát igényeltek. 1960-ban a kiadó indította meg a *The New Hungarian Quarterly* címen nagy gonddal készülő, magas színvonalon szerkesztett, angol nyelven kiadott, negyedéves folyóiratot, amelynek főszerkesztője *Boldizsár Iván* lett. Vályi a Corvina irodalmi vezetőjeként természetesen szoros szakmai kapcsolatban volt a kiadvánnyal, és többször publikált is a magyar irodalmi, művészeti alkotások bemutatására, majd Magyarországról szóló történelmi, művelődés- politika- és gazdaságtörténeti, illetve ismeretterjesztő írások közlésére szakosodó lapban. (Később, 1973-tól 1989-ig a folyóirat szerkesztőbizottságának is tagja volt.)

Annak ellenére, hogy Vályi Gábor a Corvina Kiadóban izgalmas, sokrétű feladatot teljesített, és felkészült szakemberré vált, 1962 végén megérett a helyzet az újabb munkahelyi változásra. Ennek több oka volt. Az 1956-os forradalom után több gyakorlott munkatársnak is távoznia kellett a kiadóból, és a nyugati könyvkiadási kapcsolatok is fagyosabbá váltak. A legfőbb ok, hogy Cserépfalvi Imre igazgatót, akivel rendkívül jól megértették egymást, és baráti viszonyban voltak, menesztették. Ilyen körülmények után, amikor *Bognár József* (korábban miniszter és polgármester volt, később is számtalan gazdasági és kulturális pozíciót töltött be), a Kulturális Kapcsolatok Intézetének (KKI) 1961 és 1969 közötti elnöke hívta, Vályi igent mondott.

A Kulturális Kapcsolatok Intézetében

A sokrétű nyelvismeret (nagy nemzetközi tájékozottsággal és tárgyalókészséggel párosulva) itt is fontos tényezőként jött számításba. Bognár, akinek több nehezen pótolható munkatársa ebben az időben repülőgép-balesetben életét veszttette, a nemzetközi kulturális kapcsolatokban jártas Vályi Gábort tartotta alkalmasnak középvezetői posztra. Köpeczi Béla 1963. február 1-jétől járult hozzá az áthelyezéshez. Új helyén osztályvezetőként kezdett, az 1960-as évek második felében pedig főosztályvezető lett. Kezdetben részt vett a külföldi kulturális tárgyalásokon, majd főosztályvezetőként – elsősorban nyugati viszonylatban – számos tanácskozást ő vezetett, és több országgal kötött kétoldalú kulturális

csereegyezményeket, írt alá kulturális munkaterveket. *Ilku Pál* művelődésügyi miniszter valamennyi nyugati tárgyalására magával vitte, és kiküldték több kulturális konferenciára is.

A KKI-ben Vályi fontos magyar és nemzetközi kulturális tapasztalatot szerzett, irodalmi, művészeti, társadalomtudományi tájékozottsága elmélyült, tárgyalási készsége, diplomáciai érzéke tovább fejlődött, és nem utolsósorban a kultúra területén szerzett ismeretségei, szakmai összeköttetései jelentősen bővültek.

A 60-as évek vége felé a külföldi tárgyalások egyre sűrűbbé és megterhelőbbé váltak. A szocialista országokkal az előzetes és közbeni egyeztetések rengeteg időt és fáradságot vettek igénybe. A sok külföldi utazás, a kevés eredménnyel záruló, értelmetlenné váló egyeztetési tárgyalások nappal, az ellentéteket eltüntető, elhallgató jegyzőkönyvek készítése éjjel, Vályinak olyan túlterhelést okozott, amely kikezdte egészségét is. 1970-ben emiatt hosszabb kényszerpihenőre szorult, és az orvos munkaköri változtatást javasolt. Az év végén áthelyezését kérte – lehetőleg valamely társadalomtudományi könyvtárba. Az Országgyűlési Könyvtárnál (OGYK) a művelődési tárca – a 70. évéhez közeledő – két évtizede a pártvezetés által támogatott, de szakmai és emberi hibák sokaságával működő *Vértes György* igazgató lecserélésére készült. Így került Vályi 1971-ben a parlamenti könyvtárba, és innen kezdve életének további részét a könyvtári hivatásnak szentelte, amely pályán a korábbi munkahelyeken, kulturális területeken szerzett ismereteket, tapasztalatokat, széles körű kapcsolatait bőségesen kamatoztatni tudta.

Három évtized a könyvtári pályán

Vályi Gábor 1971. július 1-jén igazgatóhelyettesként lépett be az OGYK-ba,⁴ mert az MSZMP-s politikai irányítás Vértest – régi pártérdemeire való tekintettel – még fél évig meghagyta az igazgatói székben, hogy 70 évesen mehesse nyugdíjba, azzal a kikötéssel, hogy már érdemi döntést nem hozhat. Vályi ezt az időt az intézmény belső szervezetének és munkatársainak megismerésével és könyvtárügyi ismereteinek bővítésével töltötte. 1972. január 1-jével Ilku Pál művelődésügyi miniszter nevezte ki az OGYK igazgatójának.

Az országos jogi, politikai és történelmi szakkönyvtár erre az időre Vértes hozzá nem értő húszéves vezetése alatt eléggé elmaradott állapotba került. Vályi megfogalmazásában: „Az intézmény elavult szervezeti formában, mindenféle elmaradással, számos ellentmondás cipelésével működött. ... Alacsony volt a létszám, kevés és korszerűtlen szolgáltatásokat nyújtottak. Hosszú idők óta nem került sor a könyv- és folyóirat-állomány leltározására. A raktári férőhelyhiány ellenére jelentős területet elvettek egy értelmetlen különgyűjtemény megvalósításához... A külföldi gyarapodás évek óta elhanyagolt állapotban volt... A felső és középvezetés hiteltelenné vált. A parlamenti különgyűjtemények feltárása, a könyvtári osztályozási munka és a tájékoztatási tevékenység is számos problémá-

val küszködött. A jogi könyvtári alaptervekenység – jogvégezett szakmunkaerő nélkül – csaknem szünetelt, a politikai szakirodalmi feltárás pedig meg sem indult.”⁵⁵

Vályi lelkesen és nagy tenni akarással, kulturális vezetési tapasztalatainak felhasználásával fogott az intézmény megújításához. Az elérendő célt szintén az ő szavaival ismételjük: „olyan fejlett könyvtár kialakítása, amelyet egyre szélesebb körben használnak. Tudományos szakkönyvtári minőségünkben minél több kutatót, törvényhozót, szakembert, egyetemistát akartunk a könyvtárba vonzani, vagyis a jogi, politikai, történelmi, gazdasági, parlamenti és ENSZ-dokumentumok területén bármilyen felhasználót.”⁵⁶ Röviden és tömören: színvonalas tudományos szakkönyvtárt akart fejlett szolgáltatásokkal.

A cél eléréséhez a folyamatos működés biztosítása mellett és közben radikális változtatásokra volt szükség:

- kemény átszervezés keretében az önmagát lejárató, és nagyrészt szakmaiatlan felső és középvezetés lecserélésére;
- az elavult helyiségek, berendezések felújítására, a legfontosabb eszközök pótlására: villamos vezetékek, elhasznált bútorok cseréjére, katalógusszekrények és raktári állványok bővítésére, önkiszolgáló ruhatár kialakítására, másológépek, klímaberendezés beszerzésére, olvasótermi számkijelző készülékek kiépítésére;
- a jogi és politikai gyűjtőkörből eredő alaptervekenység, az országgyűlési, a kormányzati, a tudományos és oktatási munka komoly támogatására, a politikai és jogi információs szakközpont kialakítására;
- új szolgáltatások bevezetésére (pl. világpolitikai információfeldolgozás, tanácsdokumentumok beszerzése és információinak terjesztése);
- a könyvtári tájékoztatás feltételrendszerének erőteljes javítására;
- új osztályok, csoportok (Információs és Dokumentációs Osztály, Jogi Dokumentációs Csoport, Gazdasági Osztály, Különgyűjteményi Osztály) létrehozására;
- mindennek megvalósításához pedig elfogadtatni a felügyeleti szervvel a személyi és tárgyi feltételek lényeges emelését, a könyvtári költségvetés és a létszám megduplázását.

Ezeken túlmenően fontos volt az új vezetés kiválasztása, jelentős fiatalítás megvalósítása, a könyvtár ügyrendjének és különböző (szervezeti, gyűjtőköri,

kölcsönzési, zártanyag-kezelési stb.) szabályzatainak szakmai alapokon történő megújítása, a gyarapítási és feldolgozási tevékenység és a katalógusok fejlesztése, a könyvek raktári elhelyezésének sürgős javítása, az olvasói és munkatársi helyek növelése, a könyvgyűjtemények feltárásának megszervezése, a számítógépesítés késedelem nélküli elindítása, számos könyvtári kiadvány megjelentetése, a könyvtári állomány leltári ellenőrzésének megszervezése (és a sort még lehetne folytatni). Vályi ezeket a feladatokat a munkatársak oktatásának, képzésének erőteljes ösztönzésével és támogatásával, a sokrétű belső szakismeretek birtokában levő, rendkívül hatékonyan dolgozó *Veredy Katalin* osztályvezető, majd (1975-től 1983-ig) igazgatóhelyettes nagymértékű és intenzív segítségével sikeresen oldotta meg (mindketten általában napi 11 órát dolgozva).

Vályit 1983 közepén Köpeczi Béla művelődési miniszter főigazgatóvá nevezte ki, aki röviddel ezután 1984. január 1-jétől nyugdíjazását kérte. Köpeczi ehhez hozzájárult, és 1983 augusztusától felmentette a munkavégzés alól. Nyugdíjasként továbbra is a könyvtárban dolgozott még nyolc évig. Információfeldolgozási, gyarapítási kérdésekkel, a PRESSDOK nevű sajtóadatbázis építésének egyes feladataival és a dokumentumok feldolgozásának ellenőrzésével foglalkozott. Összesen húsz évig volt a könyvtár munkatársa. Amikor a közgyűjtemény a művelődési tárcától visszakerült az Országgyűlés szervezeti keretébe, *Szabad György* országgyűlési elnök az új főigazgató, *Száva-Kovács Endre* kinevezésével egyidejűleg szerződéses munkaviszonyát annak lejárta előtt hirtelen megszüntetve, indoklás nélkül elbocsátotta.

Utána még közel tíz évet dolgozott nyugdíjas tanácsadóként az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol az intézmény külföldi partnereivel (pl. a Kongresszusi Könyvtárral) és a könyvadományozással foglalkozó alapítványokkal (Soros, Sabre, Mellon) kapcsolatos ügyintézés volt a feladatköre.

A már idézett interjúban megkérdeztem tőle: Akadályozta-e a feladatok végrehajtásában a könyvtári végzettség hiánya? Így válaszolt: „Nem. Hosszú kulturális vezetési gyakorlatom volt, mindig nyitottságot éreztem a könyvtári szakma minden kérdése és területe iránt, s nem szégyelltem jó könyvtári munkaeökre támaszkodni a vezetésben sem. ... Emellett sok időt fordítottam a hazai és külföldi szakirodalom megismerésére is.”⁷

Magyar és nemzetközi könyvtári szervezetekben

Az OGYK-n kívül, felelős vezetői munkája mellett kivette részét a hazai könyvtári szervezetek munkájából is. Vályi igazgatói működése kezdete után néhány évvel úgy látta, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesületében a társadalomtudományokat gyűjtő könyvtárak igazán nincsenek képviselve az MIKE szakmai szervezetei között. Ezért 1976-ban intenzív szervezésbe kezdett egy ilyen irányultságú szekció megalakításáért. Ennek eredményeként 1976 novemberében

a szervezésről összefoglalót készített, és kidolgozta az új szekció programját is. 1977-ben így jött létre az ő vezetése alatt a Társadalomtudományi Szekció, amelyhez számos nagy könyvtár munkatársai csatlakoztak, és ma – 45 év múltán is – a jelentős szekciók közé tartozik. A szekciónak ő lett az első, alapító elnöke. 1982. november 17-ig töltötte be ezt a tisztséget, és a továbbiakban is fenntartotta tagságát.

Nem sokkal a szekció alapítása után, 1979 őszén alakult meg az Országos Könyvtárügyi Tanács (OKT) az elődszervezet (Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács – OKDI) újjászervezése révén. *Pozsgay Imre* kulturális miniszter az OKT (a miniszter tanácsadó, véleményező és javaslattevő szerve) elnökévé Vályi Gábort nevezte ki. Visszatekintve a volt elnök így nyilatkozott: „Érdekelt a könyvtárügy. Akkor úgy éreztem, hogy tehetek valamit nemcsak az Országgyűlési Könyvtár, hanem az egész könyvtárügy érdekében. Sok kérdéssel foglalkoztunk, és tettünk is jó javaslatokat a miniszternek a különböző típusú könyvtárak gondjainak orvoslásáért.” A *Könyvtári Figyelő* című szakmai folyóirat az 1980-as években évről évre hozta az OKT éves jelentését, amelyek tartalmazzák, hogy a testület mennyi mindennel foglalkozott. Itt említendő meg, hogy a hazánkba járó külföldi folyóiratok csökkentésének országos szintű kezdeményezését és megvalósítását – az 1980-as évek elején – több intézmény, köztük könyvtárak is vitatták. Vályi erről az említett interjúban így nyilatkozott: ennek kivitelezése „[h]ihetetlenül sok gondot és munkát okozott, abban az időben ez nemcsak utasítás, de szükséges is volt. Az akkori gazdasági kényszerhelyzet (pénzhiány) diktálta a lépés megtételét. Az országnak egymillió dolláros megtakarítást eredményezett, amiből a könyvtárak részére gyorsmásoló gépeket vettünk. Ami akkor országos szempontból joggal tűnt fontosabbnak, mint a külföldi divatlapok (Burda), a hobbi folyóiratok közpénzen sok száz példányban történt megrendelése. Azt is be kell azonban látnom, hogy bizottságunk nemegyszer tévedett és károkat is okozott. A botrányok és személyi érintettségek miatt, sajnos, nem lehetett következetesen végigvinni, s legalább az országos nyilvántartás ügyét megnyugtatóan megoldani.”⁸ Az OKT elnöki funkciójában is – tévedései ellenére – a könyvtárügyet lelkiismeretesen szolgálta, 1983-as főigazgatói nyugdíjba vonulása után is, 1989-ig (összesen 10 évig) volt elnök.

Meg kell említeni Vályinak egy nem könyvtári szervezetben való részvételét, amely mégis kapcsolódik a könyvtárügyhöz. 1985-től részt vett a Soros Alapítvány Bizottságának, később a Kuratóriumának munkájában. OKT-elnökként ő lett ennek első könyvtáros tagja. Erre így emlékezett: a magyar könyvtárak számára „[s]zámítógépeket, gyorsmásoló berendezéseket, külföldi könyveket és folyóiratokat kaptunk. ... Az Országos Széchényi Könyvtár keretében restaurátorképző és restauráló műtermet szerveztünk. Többszörösére növeltük a vakok és gyengénlátók hangoskönyvtárának kapacitását. Jelentős támogatást kaptak az egyetemi és főiskolai könyvtárak, a megyei és városi könyvtárak is.”⁹ Az alapítvány vezetésében több SZDSZ-es politikus is

részt vett, ezért a kormánypárti MDF részéről támadták a 90-es évek elején az akkor már ellenzékben működő párt tagjainak alapítványi tevékenységét, és velük együtt Vályi kuratóriumi szerepét is. A nem teljes ismeretanyag birtokában is megállapítható azonban: Vályi ottani szereplésével is azt szorgalmazta, hogy az alapítványi pénzekből a könyvtáraknak minél nagyobb támogatás jusson.

Vályi Gábor könyvtárvezetői időszakában aktívan részt vállalt több nemzetközi könyvtári szervezet munkájában is. 1972-től 1982-ig az IFLA Parlamenti Könyvtári Szekciója állandó bizottságának vezetője tagja volt, 1973-tól pedig a Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetségben (FID) képviselte a magyar könyvtárügyet. 1975-ben ő érte el, hogy az OGYK a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (IALL) tagja legyen (a könyvtár 1977-ben és 1988-ban az IALL-konferenciát Budapesten nagy sikerrel rendezte meg). Nem volt véletlen, hogy politikai színezetű kitüntetésekén kívül két fontos szakmai kitüntetésben is részesült: 1979-ben megkapta a Szabó Ervin-érmét, 1985-ben pedig az MKE-érmét.

Az eddigiekben vázolt tevékenységeken kívül Vályi más jellegű társadalmi és szerkesztői feladatokat is vállalt. 1973-tól megszűnéséig az Országos Béketanács alelnöke, 1974-től a Békevilágtanács tagja volt. Részt vett a már említett *New Hungarian Quarterly* szerkesztőbizottságában, a 70-es években a *Külpolitika* című folyóirat és egy ideig a *Könyvtári Figyelő* szerkesztőbizottságában is. Az 1990-es években a *Britannica Hungarica* lexikonsorozat munkálataiban komoly szerepe volt: magyar szócikkeket írt, fordított, szerkesztett és ellenőrzött. Széles körű tudását néhány kötetnél tanácsadóként is igénybe vették.

Hosszú, tartalmas pályájának, tevékenységének bemutatása végén még két megjegyzés:

- Nem vitatható, hogy a különböző intézményekben elfogadott vezetői beosztások feltétele volt az állampártban (MDP, MSZMP) tagként részt venni (1948-ig az SZDP tagja). Vályi is végig párttag volt, enélkül nem lehetett volna magas szintű vezető az említett időkben és helyeken (Külügyminisztérium, Corvina Kiadó, KKI, OGYK).
- Lehetséges, hogy fivére, Vályi Péter jelentős funkciói (1954–1967-ig az Országos Terhivatal elnökhelyettese, 1967–1971-ig pénzügyminiszter, 1971-től 1973-ban bekövetkezett haláláig a Minisztertanács elnökhelyettese) segíthették előmenetelében, pályájának kedvezőbb alakulásában. De nem lehet elvitatni kiváló nyelvismeretét, tájékozottságát, olvasottságát, a magyar és nemzetközi téren szerzett kulturális tapasztalatait, kreatív, felelős és lelkiismeretes hozzáállását, pozitív emberi-munkatársi kapcsolatait, óriási munkabírást.

Egyénisége, emberi tulajdonságai

Hogy egyes munkaterületein milyen szakember, milyen könyvtáros, milyen vezető, és egyáltalán milyen ember volt Vályi Gábor, ennek illusztrálására végül hadd idézzek néhány – különböző időszakokban született – róla szóló véleményt.

A Corvina Kiadóban végzett munkájáról többen nyilatkoztak elismeréssel (negatív jellemzést nem találtam). Cserépfalvi már az első találkozót is igen pozitívan értékelte, miként a kiadóban töltött nyolc éves időszak teljesítményét is. Visszaemlékezésében így ír: már az első találkozáson „[m]eglepő szakértelemmel és kritikai érzékkel mutatta a sok brosúrát, fotóalbumot és művészeti könyvet. Meglepődtem Vályi szakmai és nyomdai szakismeretein, már akkor is elég alaposnak tűntek, és szinte éreztem, hogy jól fogunk együtt dolgozni. Ebben a megérzésemben soha nem csalódtam. Nagyra becsültem szívós, kitartó munkáját, és emberileg is igen megszerettem.”¹⁰

1956. május 7-én a Corvina személyügyi csoportvezetője az alábbi jellemzéssel méltatta Vályi kiadói tevékenységét (visszautalva külügyminisztériumi tevékenységére is): Vályi Gábor „...a Corvina könyvkiadó megalakulásától jelentős és eredményes munkát végez. Fáradhatatlan, szívós munkájának köszönhető nagyrészt, hogy már a vállalat megalakulásának első évnegyedében könyvek jelentek meg. A vállalat megszervezése és a munkatársak kiválasztása terén igen eredményesen dolgozott. Széleskörű tapasztalatainak és hosszú külügyi gyakorlatának köszönhető, hogy az idegen nyelvű folyóiratok kiadásának igen nagy felelősségű munkája zökkenőmentesen és állandóan javuló minőségben fejlődik. Munkatársaival a legnagyobb körültekintéssel, sok eredménnyel foglalkozik. Szerény magatartású, akit munkatársai szeretnek és becsülnék.”

Veredy Katalin, aki az OGYK-ban jobbkeze és helyettes munkatársa volt Vályi Gábornak, 12 éves könyvtárvezetői munkáját így értékelte egy 2001-es interjúban: „Óriási nyeresége volt a könyvtárnak. Kiemelkedő képességeinek, tudásvágyának, általános műveltségének, ismeretanyagának, gazdag nyelvtudásának, minden iránti érdeklődésének rengeteget köszönhetünk. Az akkor elért eredményekre építünk ma is. Élt-halt a könyvtárért. Rengeteg új és jó ötletét, számos összekötését, mind a könyvtár érdekeinek szolgálatába állította. Szerette a kollégákat, és ők is lelkesedtek érte. Emberileg is nagyszerű volt. Könyvtárunkból ő csinált modern, magas színvonalon működő közgyűjteményt, annak ellenére, hogy nem is volt könyvtáros végzettségű.”¹¹

Végül – szerénytelenül – szabadon idézek az egyik 2003-ban általam írt nekrológ¹² gondolataiból, a néhány még ma is dolgozó és már sok nyugdíjas munkatárs véleményét összefoglalva: ami külön elismerésre méltó: a könyvtár korszerűsítését demokratikus vezetési stílussal, lelkesítő példamutatással, alkotó szellemben segítette, s az intézményben jó munkahelyi légkört teremtett. A könyvtár vezetői székében kifejtett tevékenysége mellett munkabírása, áttekinthető képessége, szer-

vezőkészsége, tenni akarása arra készítette, hogy a könyvtárügy szélesebb hazai és nemzetközi területein is szerepet vállaljon. Bár nem volt könyvtárosi végzettsége, a kulturális területen szerzett több évtizedes tapasztalatával, kimagasló ügyszerezetével, elhivatottsággal és áldozatvállalással mégis igazi könyvtárossá vált. Azzá tette szüntelen érdeklődése, fáradhatatlanul szerzett és folyamatosan frissített könyvtárügyi szakismerete, lelkesedése, kreativitása, az értelmes és minőségi újtásra való kitartó törekvése.

Jegyzetek

1. Jónás Károly: *Egy könyvtárosi pálya hosszú évei. Interjú a 80 éves Vályi Gáborral, az Országgyűlési Könyvtár nyugdíjas főigazgatójával.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 2002. 3. sz. 36–44. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
2. Fia, *Vályi György* rendelkezéseimre bocsátott korabeli munkaügyi és egyéb személyes iratokat. Köszönet érte és a háteret jobban megvilágító közlésekért, pontosításokért is.
3. Cserépfalvi Imre: *Alapítás.* [A Corvina Kiadó első éveiről és Vályi Gábor irodalmi vezető szerepéről.] In: Cserépfalvi Imre: *Egy könyvkiadó feljegyzései, 1945–1963.* Bp. Gondolat Kiadó, 1989. 219–[230.] p.
4. A 80 éves Vályival készített interjúbán megemlítette, hogy korábban gyakran járt ide, olvasóként már részben megismerte és kedvenc könyvtárának tartva megszerette e közgyűjteményt.
5. Jónás Károly: *I. m.* 38. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
6. Jónás Károly: *I. m.* 38–39. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
7. Jónás Károly: *I. m.* 39. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
8. Jónás Károly: *I. m.* 42. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
9. Jónás Károly: *I. m.* 41. p. <http://epa.uz.ua/01300/01367/00026/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)
10. Cserépfalvi Imre: *Egy könyvkiadó feljegyzései, 1945–1963.* Bp. Gondolat Kiadó, 1989. 220. p.
11. Jónás Károly: *Posztumusz interjú Veregy Katalinnal.* = Könyvtári Figyelő, 23. (59.) évf. 2013. 4. sz. 782. p. http://epa.uz.ua/00100/00143/00089/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2013_4_781-784.pdf (2021.12.12.)
12. Jónás Károly: *Elhunyt Vályi Gábor, az Országgyűlési Könyvtár nyugalmazott főigazgatója.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 12. évf. 2003. 55–57. p. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00038/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.12.)

Fejős Edina

Gyógyító irodalom

Növekszik hazánkban a biblioterápia vagy más néven irodalomterápia elismertsége és népszerűsége. Mára már több felsőoktatási intézmény illesztette a kínálatába az irodalomterápiás képzést, így egyre több különböző területen dolgozó szakember, köztük számos könyvtáros tanulja meg a módszert, és egyre több érdeklődő találkozhat vele résztvevőként, csatlakozva egy irodalomterápiás csoporthoz különböző helyszíneken. Mindez természetesen együtt jár a szakirodalmi publikációk számának emelkedésével is, és a laikus közönség részéről is jogos az igény, hogy könyv formájában is olvashasson erről a témáról. *Jakobovits Kitti Irodalomterápia* című könyve ebben egyedülálló jelenleg hazánkban, hiszen a művéhez hasonló, átfogó jellegű, kizárólag az irodalomterápiára koncentráló, szélesebb olvasóközönséghez szóló könyv korábban nálunk még nem íródott.

A könyvet a pszichológiai profilú Kulcslyuk Kiadó adta ki, ami nem véletlen. Az irodalomterápia olyan terület, amely számos szakember munkájába beilleszthető. Jakobovits Kitti pszichológus, így a könyvét, mint ahogy az alcím is – *A könyvespolcod pszichológusszemmel* – mutatja, természetesen ebből a pozícióból írja. A pszichológus fókusza, aki a rendelőjében fogadja a klienseit, nyilvánvalóan más, mint a könyvtárosé, aki az olvasók számára hirdet meg biblioterápiás foglalkozást. A módszer, az alapelvek azonban azonosak, így a könyv bárki számára érdekes lehet, aki többet szeretne megtudni a biblioterápiáról, szeretné azt kipróbálni, esetleg a képzés elvégzésén gondolkodik.

Jakobovits Kitti célja, hogy a nagyközönség számára érthetően mutassa be a biblioterápia módszerét, ugyanakkor számos szakirodalmi ismeretet, tudásanyagot is átadjon mind a biblioterápiáról, mind pedig azokról a területekről, amelyek a pszichológia és az irodalom határterületein felmerülnek. Széles körű szakirodalmi tájékozottságról ad tanúbizonyságot, azonban nem feledkezik meg arról sem, hogy beszámoljon arról a személyes útról, amely őt a

biblioterápiához vezette, és olyan gyakorlati példákat osszon meg a saját praxisából, amelyek a bőséges elméleti tudnivalók átadása mellett jól illusztrálják az olvasó számára, milyen egy irodalomterápiás foglalkozás, és miért érdemes kipróbálni, részt venni rajta. Emellett számos irodalmi művet is megemlít, ezáltal is pontosabb képet kaphatunk arról, hogy milyen művekkel, milyen kérdések mentén dolgozik.

A bevezető fejezetekben az olvasó úgy ismerkedhet meg a biblioterápia fogalmával, hogy a szerző az irodalompszichológia, a pszichobiográfia és a narratív pszichológia területeiről is összefoglalást ad. Mindezt természetesen nem öncélúan teszi, hiszen azt is megtudhatjuk, miként kapcsolódnak ezek a témakörök az irodalomterápiához, valamint hogy Jakobovits személyesen hogyan tudja hasznosítani ezeket a kutatásokat a munkája során.

Ami a biblioterápia szűkebb témáját illeti, ebben az esetben is arra törekszik a szerző, hogy minél szélesebb körű ismereteket nyújtson. Ebben is támaszkodik a szakirodalmi kutatásokra, ugyanakkor nagyon érzékletesen és mindenki által befogadhatóan fogalmazza meg, miért lehet igen hatásos az irodalomterápia, miért hasznos terápiás eszközök az irodalmi szövegek: „Hasonló élethelyzeteket, gondolatokat, érzéseket mutatnak be, ezzel bizonyítva, hogy nem vagyunk egyedül a kérdéseinkkel.” (59. p.) Nem csupán a szakember, hanem a terápia résztvevőjének szerepébe is bele tud helyezkedni, átérzi, hogy mi kavaroghat a kliensei gondolataiban, milyen elvárásokkal vesznek részt a biblioterápián, és nagyon pontosan térképezi fel azt a mechanizmust, amelynek során a módszer segítségükre lehet.

Az olvasó betekintést kaphat abba, hogy hogyan épül fel egy irodalomterápiás ülés. Magyarországon leginkább csoportos foglalkozásként terjedt el a módszer, így a biblioterapeuta képzést elvégző könyvtárosok is csoportos foglalkozásokat hirdetnek. A szerző körbejárja az irodalomterápiás csoportok kérdéskörét, kitérve mindazokra a témákra, amelyek ezzel kapcsolatban felmerülhetnek, például a nyílt vagy zárt csoport kérdésére, a tematikára és az időtartamra. Viszonylag ritkább az egyéni folyamat, ezért különösen érdekes lehet az olvasó számára, amikor a szerző arról számol be, hogy egyéni ülések formájában miként működik a biblioterápia, ismételten saját praxisának példáival illusztrálva, hogyan illeszti be a módszert a pszichológiai tanácsadás kereteibe. Jakobovits minden irodalomterapeuta számára fontos alapelveket fogalmaz meg: „Az irodalomterapeuta feladata, hogy arra ösztönözze a klienseket, keressék meg magukban, amivel kapcsolódni tudnak a szöveghez, majd ezeken a fonalakon elindulva felszínre hozzák az őket foglalkoztató gondolatokat, érzéseket, élethelyzeteket. Szintén alaptétel az irodalomterápiás foglalkozásokon, hogy nincsenek jó és rossz válaszok, előzetes elvárások, sem ítélezés vagy véleménynyilvánítás. Egy biztonságos és elfogadó közeg megteremtése a cél, amelyben bárki megszathatja, ami eszébe jut, anélkül, hogy negatív re-

akció érné, vagy attól kellene félnie, hogy amit mond, az kikerül a csoportból.” (81. p.)

Fontos és szakmai berkekben is folyamatosan jelenlevő, izgalmas téma a szövegválasztás kérdése, hiszen a jó szövegválasztás nagyban elősegítheti a terápia sikerét, ugyanakkor az irodalom végtelen tengeréből kihalászni a megfelelő szöveget nem mindig bizonyul könnyű feladatnak. Ez minden esetben így van, még hangsúlyosabb lehet a pszichológus irodalomterapeuta esetében, aki a saját kliensei konkrét problémájának feldolgozását szeretné segíteni egy jól megválasztott, a kliens helyzetéhez valamilyen módon kapcsolódó szöveg feldolgozásával. Több kérdésre is kitér ezzel kapcsolatban a szerző, például, hogy mi történik akkor, ha a résztvevőknek nem tetszik a biblioterapeuta által választott szöveg, hogyan lehet a kliens vagy a résztvevő által hozott szöveggel dolgozni, és hogy születhet-e direkt terápiás célzattal létrehozott irodalmi szöveg. Érdekes kulisszatitkok lehetnek ezek az érdeklődő olvasó számára. A fejezet legfontosabb tanulsága azonban talán az egyik fejezetcímbe olvasható: *A könyv nem gyógyszer, és nem lehet receptre felírni*. Egy saját példán keresztül mutat rá a szerző, mennyire különböző olvasatai lehetnek egy-egy irodalmi műnek, mennyire különböző asszociációkat hív elő minden egyes emberből ugyanaz a szöveg, és a biblioterápiás hatás éppen ebből a mindig egyedi találkozásból születik meg. A későbbiekben Jakobovits kitér a műnemi kérdésekre is, körüljárja, mennyiben működik másként az irodalomterápiában a prózai, illetve a lírai szöveg.

Amikor biblioterápiáról beszélünk, legtöbbször talán az irodalmi művekről való beszélgetésre gondolunk, ugyanakkor a biblioterápiának része lehet a saját szövegek létrehozása és az azzal való munka is. Ez a módszer úgynevezett aktív formája. Ezt minden szakember más arányban alkalmazza, a könyvtárban tartott biblioterápiás csoportok esetében valószínűleg inkább a beszélgetés dominál. A szerző számára azonban kiemelten fontos ez a forma, gyakran használja ezt a módszert, ezért a terápiás írásnak is külön fejezetet szentel, hangsúlyozva, milyen jótékony, önismeretet segítő hatásai lehetnek ennek a módszernek az irodalomterápián belül, hogyan segíthetnek a traumák feldolgozásában.

Könyvtárosként talán az a fejezet melengetheti meg leginkább a szívünket, amelyet *Az olvasás (jótékony) hatásai* címet viseli. Tágul ismét a téma, itt sem csupán a szűken vett biblioterápiás hatásokról van szó, elsőként olyan olvasással összefüggő pszichológiai kutatásokat ismertet a szerző, amelyek közelebb visznek minket ahhoz a kérdéshez, miért jó olvasni, magyarázatot keresnek az olvasás hatásmechanizmusára. Majd természetesen biblioterápiás szempontból is körbejárja a témát, arról ír, hogyan raktározódnak el bennünk az olvasmányélmények, és hogyan tudunk ezekre később visszagondolni, ha hasonló élethelyzetbe kerülünk, mint amiről már korábban olvastunk: „tapasztaltabbá válhatunk mások történetei által, ezt pedig később valóban hasznosíthatjuk:

amikor mi magunk találkozunk az adott szituációval, már ismerős lesz, olyan, mintha már „átéltük” volna, így pedig könnyebben és biztosabban mehetünk bele, mert nagyjából tudjuk, mi történhet.” (194. p.) Abban a tekintetben is megnyugvásra találhatunk, hogy az olvasó emberek – bizonyos közhiedelmekkel ellentétben – egyáltalán nem antiszociálisak, valamint olvashatunk arról is hogy bizonyos krízishelyzetek (mint például a könyv megírása idején és jelenleg is tartó járvány) hogyan hathatnak az olvasási kedvünkre, szokásainkra.

Érdekes színfoltja a könyvnek a slam poetryre kitekintő fejezete. Jakobovits nagyon sok párhuzamot talál a slam poetry és – elsősorban – az aktív biblioterápia között, mind a szövegek megalkotása, mind azok csoportban vagy tágabb közönség előtt való előadása tekintetében. Olyan példákat is ismertet, amelyekben a slam poetry módszerét mint önismeretet segítő, már-már terápiásnak mondható eszközként használták különböző programok során.

A könyv utolsó, esettörténeteket ismertető fejezete egyfajta jutalomként is felfogható, számomra – gyakorló biblioterapeutaként – ez volt a legérdekesebb. A könyv erénye, hogy a tartalma egyáltalán nem száraz szakszöveg, Jakobovits a leírtakat mindig a saját gyakorlatából vett példákkal támasztja alá, és ennek mintegy megkoronázása az utolsó fejezet két esetleírása. Mivel a szerző csoportokkal és egyéni kliensekkel egyaránt dolgozik, fontosnak tartotta, hogy mindkét típusú folyamatból ízelítőt adjon. Ismerteti a fiatal felnőtteknek meghirdetett, egzisztenciális pszichológia támájú csoportfoglalkozásának eredményeit, és megosztja azokat a szövegeket, amelyeket a résztvevők kreatív írásgyakorlat keretében írtak *Simon Márton Error 404* című verse alapján. Nagyon jól illusztrálja ez a fejezet, milyen értékes munka végezhető az írásgyakorlatok segítségével. Az egyéni folyamat ismertetése során pedig egy egyetemista lány útkezesésének biblioterápiás eszközökkel való kísérését ismerhetjük meg, amelyben helyet kaptak irodalmi művek és a kliens által írt szövegek is.

Olvasmányos, ismeretekben és gyakorlati példáiban bővelkedő mű született egy empatikus és tájékozott szakember tollából, melynek segítségével a témában járatlan olvasó is széles körű ismereteket szerezhet az irodalomterápiáról, ugyanakkor még a szakemberek számára is bőven nyújt új szempontokat és továbbgondolnivalót. Mivel könyvtárainkban is egyre elterjedtebb, hogy a kollégák biblioterapeuta képezést szereznek, biblioterápiás foglalkozásokat rendeznek könyvtári programként, így a szakmánknak is sok kapcsolódási pontja van ezzel a módszerrel. Ezért úgy gondolom, a különböző könyvtári programok szervezésére nyitott könyvtárosoknak is érdemes lehet foglalkozni ezzel a területtel, nem csupán résztvevőként kipróbálva egy biblioterápiás csoportot, hanem megismerve az irodalomterápia elméleti hátterét és módszertanát. Ehhez jó szívvel ajánlom Jakobovits Kitti könyvét.

Mezey László Miklós

Ünneplő kötet a könyvtárügy ikercsillagának

Ráhangoló

Aki az ezredforduló előtti évtizedekben a hazai könyvtárügy környékén megfordult, bizonyosan hallotta *Katsányi Sándor* és *Papp István* nevét. Aki nemcsak a környékén járt, hanem ügyködött is benne, az találkozott velük, így aztán személyes emléke is van róluk. Mivel magam ahhoz a generációhoz tartozom, amelyik az 1970-es évek utolsó harmadában került a fővárosi könyvtári világába, természetesen én is őrzök róluk személyes emlékeket. Mivel most a nekik szentelt ünnepi kötetről hosszabban írok, engedtessek meg nekem is egy-egy emlékkép fölidézése.

Papp Istvánt az 1980-as évek közepén a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) főigazgató-helyettesi minőségében ismertem meg, abban az időben, amikor a *Könyvtári Híradó* című, havi megjelenésű – akkori szóhasználattal – „üzemi újság” felelős szerkesztője voltam. Minden hónapban, amikor elérkezett a lapzárta, az aktuális lapszám legélt kéziratának paksamétájával bekopogtam a fölém rendelt főigazgató-helyetteshez, hogy nézze át az anyagot. Akkoriban e fölém rendelt vezető *Mátrai Mátyás* volt, aki elsősorban ideológiai szempontból nézte át a kéziratokat, nincs-e valamelyik cikkben kifogásolható eszmei elhajlás. Csakhogy Mátrai Mátyás épp betegállományban volt, így – nem szándékozván kihagyni a fölsőbb jóváhagyást – a másik főigazgató-helyetteshez, Papp Istvánhoz vittem a lapszám anyagát a jóváhagyó „nihil obstat” kimondása érdekében. Másnap visszakaptam a kéziratcsomót, és amikor kinyitottam a dossziét, megfordult velem a Wenckheim-palota: az összes cikk Papp István nehezen olvasható kézírásával, fekete filctollal össze-vissza volt szántva. Gyakorlatilag valamennyi írást, még a rövid híreket is átírta. Udvariasan jeleztem neki, hogy

ilyenformán az egész szám olyan lesz, mintha egy ember írta volna, mintha a vezércikktől a személyi hírekig az egészet ő jegyezné szerzőként. Rövidesen vita bontakozott ki közöttünk a cikkek stílusának minőségéről, illetve a szerzői szabadságról, az egyéni hang létjogáról. Szó szót követett, aminek végpontján – a magam számára is váratlanul – azt mondtam, hogy így én nem vállalom a lapcsinálást, hiszen a *Könyvtári Híradó* egyik hivatása épp az volt, hogy az FSZEK egész hálózatának munkatársai írják a lapot – maguknak. Megelőzendő a további szóváltást, a vita lezárásaként kihátráltam a Wenckheim-palota patinás, díszes lépcsőházába, ahol le-föl járkáltak az olvasók. Papp István utánam lépett, és kikiabált a lépcsőházba: – Utállak! Az épp arra lépcsőzők kikerekedett szemmel figyelték e sajátos búcsúvételt. Meg kell jegyeznem, ezután az affér után hamar helyrebillent kapcsolatunk egyensúlya, talán az álláspontom melletti kiállásnak köszönhetően.

Katsányi Sándorról némileg más hangulatú emlékképet őrzök. 2005-ben, a kötelező továbbképzések alkalmával részt vettem az *Esélyegyenlőség biztosítása a könyvtári ellátásban* elnevezésű tanfolyamon. Az egyik kurzuson Katsányi Sándor adott elő valamilyen általánosabb tárgyat, afféle művelődéstörténeti, kultúrhistoriái anyagot a könyvtárban határterületeinek bemutatásaként. Nos, az egyik órán sor került a határon túli magyar kultúra, a kisebbségi művelődés sajátos kérdéseire. A tanár úr egyszer csak abbahagyta az előadást, és így szólt: – De nem is folytatom, hiszen itt ül közöttünk Mezey László Miklós, aki régebb óta foglalkozik e kérdésekkel, sokat publikált e tárgykörben, inkább átadom neki a szót. – Mondanom sem kell, igencsak meglepődtem, részint a váratlan fölkeréstől, részint a megtiszteltetéstől. Gyorsan összeszedtem magam, és próbáltam a rendelkezésre álló időhöz igazodóan, tehát röviden áttekintést adni a Trianontól az ezredfordulóig terjedő nyolc évtized kisebbségi magyar művelődéséről, szellemi életéről, irodalmáról, könyv- és lapkiadásáról.

Ha meghallom vagy olvasom Papp István és Katsányi Sándor nevét, az első pillanatban nekem ezek az emlékképek ugranak be.

A két ünnepelt

Katsányi Sándor és Papp István 2021-ben léptek életük 90. évébe. Kitüntetett esemény ez mindenképpen egy ember életében, hát még akkor, ha a két öregúr afféle páros csillag a magyar könyvtárosság egén. Ahogyan a Festschrift bevezetésében olvasható: „Katsányi és Papp nem csupán példás értelmiségi életre tekinthet vissza, hanem joggal állíthatjuk, hogy az elmúlt ötven-hatvan évben alig volt valaki, aki a hazai (köz)könyvtárügyért többet tett volna, mint ők ketten”.

Elgondolkodtató kérdés: hogyan vált ez a két férfiú a hazai könyvtárügy ikercsillagává. Nyilván nem csupán egymáshoz közel eső születési dátumaik

révén. Talán azért, mert könyvtárosi karrierjük emelkedő útját nem az állampárt surranó pályáján, hanem szakmai kiválóságukkal, igényességükkel és innovatív képességükkel, folyton újító tevékenységükkel érték el. Sok évtizeden át úgy dolgoztak, hogy az minden lelkiismeretes, nagyobbra törő könyvtáros előtt példa lehetett. Mindketten ott voltak az 1980-as és 90-es években a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár akkoriban és általuk teremtett fénykorában, Papp István főigazgató-helyettesként, a központi könyvtár kibővítésének és a fiókhálózat átszervezésének levezénylőjeként, Katsányi Sándor pedig előbb az újonnan létrehozott Központi Ellátó Szolgálat, majd a központi bibliotéka olvasószolgálatának fősztályvezetőjeként. És még él bennem egy sejtetem: Ők ketten a polgári értelmiségi teljesítményét testesítették meg; nem a hivatalos lözungokat adták elő, hanem legjobb tudásuk szerint – olykor külföldi minták alapján – szakmai argumentációval és szellemi igényességgel tették a dolgukat. Nehéz ezt megfogalmazni, de valahogy lényükben, gondolkodásukban, életstílusukban is hordozták az előrettekintő, folyton jobbító értelmiségi polgári erényeit.

Ám most nem a két ünnepelelt érdemeinek felsorolása következik, hanem annak vizsgálata, milyen ünneplő kötet született a tiszteletükre. Értékét végül is azon lehet lemérni, mit tesz hozzá Katsányi Sándor és Papp István ismert portréjához; milyen új, másoktól talán meg nem látott vonásokat, árnyalatokat ad hozzá amúgy jól ismert arcképükhöz. Hiszen azt mindenki tudja, aki ismeri őket, hogy Papp István briliáns elme, ragyogó elméleti és gyakorlati szakember, no meg azt, hogy keresetlen a stílusa, vagy ahogyan *Hegykőzi Ilona* írja, „brutális” határozottság jellemzi. Vele csaknem ellentétes alkat Katsányi Sándor, akit *Arató Antal* találóan ír le: „vezetői megbeszéléseken, értekezleteken élmény volt őt hallgatni, nézni. Beszéd közben gyakran köhintgetett, kis szakállát simogatta, máskor finoman morzsolgatta az ujjait, mint olvasóját egy keleti bölcs.” Vagyis a kérdés az: ad-e valami többletet ez a kötet a két ünnepelelt ismert portréjához? A megelőlegezett válaszom: igen. Éspedig nagyon sok új árnyalatot, finom részletet jelenít meg a kiadvány háromnegyedszáz írása. Már csak azért is, mert sokan sokféle nézőpontból, eltérő szakmai szempontokból, más-másféle intellektussal és érzelmi hozzáállással vallanak róluk. Épp ezért érdemes tallózni a könyvben, hogyan mesélnek róluk a kollégák, tisztelők, barátok, tanítványok.

A méltatók egyértelműen arról írnak, hogy Papp István hatalmas tudású ember, aki egy kiállításon képes kiselőadást rögtönözni a corvinák kötéséről (*Gellér Ferencné*), és aki Görögországban az útikalauznál is alaposabb idegenvezető volt (*Gerő Zsolt*). A Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) vezetőjeként a szellem szabad légkörét teremtette meg (*Kulcsár Szabó Ernő*), sőt van, aki szerint kollégiái, beosztottjai számára sorsalakító ember volt (*Mándy Gábor*). A legtömörebb, legtalálóbb jellemzés szerint: „könyvtárosok között egy nagyon európai” (*Murányi Lajos*).

Katsányi Sándor elismerései között olyan megállapítások szerepelnek, mint „a mindig szelíden békét kereső kolléga és barát” (*Nagy Attila*), a lenyűgöző előadó (*Kovács Katalin*) és remek tankönyvek szerzője (*Biczák Péter*). Hogy az „ikercsillag” szókép nem volt túlzás részemről, abban megerősítenek a kötet szerzői, hiszen *Tóth Gyula* szerint ők ketten „majdnem ikrek”; *Havas Katalin* pedig ezt mondja: „ne higgyétek, hogy túlzok, amikor azt mondom, hogy ti vagytok a könyvtárosság Petőfi–Arany és Bartók–Kodály párosa.” *Sonnevend Péter* verses hasonlatában Castorként és Polluxként szerepelnek.

Amikor Papp István 75 éves lett, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* lapjain *Vajda Kornél* köszöntötte,¹ Laudációjában azt a *Thomas Manntól* származó megfigyelést adta elő, hogy a legtöbb embernek van egy ideális életkora, az az életszakasz, amikor leginkább önmaga, amikor a legkimagaslóbb teljesítményre képes, ami leginkább illik a személyiségéhez. Hiszen vannak örök gyerekek, vannak koravének, vannak, akik bölcs öregként találnak magukra. Vajda Kornél azt találgatta, vajon Papp István fiatalon volt-e az igazi, amikor a KMK-t vezette, vagy érett férfiként, mint az FSZEK főigazgató-helyettese, netán teoretikussá vált bölcs öregúrként? Röpke személyiséganalízise után arra a megállapításra jutott, hogy ő minden életszakaszában tökéletesen önmaga volt, és mindegyikben a csúcsformáját hozta, ami igazi ritkaság az egyéni életutak történetében. Hiszen „csúcsra járatta” a KMK-t, megújította az FSZEK központját és fiókhálózatát, majd filozófiai mélységű esszéket és monográfiát írt. Mindezek arra is utalnak, hogy személyében a hihetetlen elméleti tudás, az egyedülálló szakmai fölkészültség, a széles körű tájékozottság, a nyelvismeret a pragmatizmussal, a gyakorlatias munkabírással párosul.

Katsányi Sándorról a sokat tudó és derűs bölcs képe alakult ki, aki előadásaiban, írásaiban mindig a lényeges kérdésekkel foglalkozik és mindig érdekesen, miközben megközelítései gyakran váratlanok, meglepőek. Rendre új összefüggésekre mutat rá, és elméleti fejtegetései sokszor gyakorlatias összegzéseikig jutnak el. Ráadásul mindig otthagy a hallgatóiban egy picit, továbbgondolásra érdemes gondolatcsírákat. Egyik jellemzője tehát az inspiratív pedagógiai tudatosság. Találkozik benne a teoretikus, a pedagógus, az ismeretátadó szakíró, az ismeretterjesztő, a módszertani szakértő, a gyakorlati aprómunkát elvégző és a folyton újat fölfedező hajlamú örökifjú érdeklődő. Ugyanakkor „ellentmondásos alkat” is, hiszen a bölcs derű párosul benne az intellektuális hévvel, az elméleti tudás a gyakorlatias szorgalommal, legyen szó az FSZEK Központi Ellátó Szolgálatának vezetéséről, a Könyvtári Híradó szerkesztéséről vagy a központi könyvtár olvasószolgálatának irányításáról – írták róla anno, ugyancsak a 75. születésnapja alkalmából.²

E kötetben is többen elmondják mindkét ünnepeltről, hogy remek előadók, akik érdekesen, figyelmet ébren tartó módon tudnak beszélni, még a látszólag szárazabb témákról is izgalmasan értekeznek. Alkotói érdemeiket is számosan

méltatják, így például a nagy monográfiák megalkotását, Papp István esetében a *Könyvtárosok kézikönyvének* öt kötetét,³ Katsányi Sándor esetében *A főváros könyvtárának történetét*.⁴ E nagyszabású művek megalkotása is hivatásuk betöltésének része volt.

Az ünneplő kötet

„A köz szolgálatában szerzett érdemek jutalma” – ezt jelenti magyarul a tisztelgő kötet kissé sznobnak ható latin címe. A címadás és a nem sok fáradtsággal megtervezett borító fölötti lamentálás helyett tekintsük át a kötet fölépítését, ami a maga egyszerűségében igazán egyedi. Legelől áll a szerkesztők bevezetése, ezután az ugyancsak általuk jegyzett előszó, majd *Barátné Hajdu Ágnes* MKE-elnök köszöntője, és csak ezek után következik a tartalomjegyzék. A hagyományos sorrend nyilván ez lehetett volna: tartalom, protokolláris köszöntő, előszó és bevezető – ha már ragaszkodunk mindkettőhöz. Ráadásul az ugyanazon szerkesztők által írt bevezető és előszó között tartalmi értelemben szinte semmi különbség nincs, holott az két külön műfaj, nagyon különböző funkciókkal.

Az egy-egy hivatás, tudományterület, művészeti ág nagyjait köszöntő Festschriftek nemcsak az ünnepelekről szólnak, hanem magukról az adott szakma művelőiről is, vagyis a hivatás önbecsülését is kifejezik. Elnézve jelen köszöntő kötet szerzőinek hosszú névsorát, ez a kiadvány csakugyan méltón mutatja föl a könyvtárosság önbecsülését, hiszen e hivatás „krémje” szólal meg benne. Fővárosi és vidéki tékák munkatársai, szak- és közkönyvtárak dolgozói, a könyvtartan határterületeinek képviselői, bibliográfusok, szerkesztők, oktatók, könyvtörténészek, bibliofilek, módszertani szakemberek, azután idősebbek és fiatalabbak, aktívak és nyugdíjasok szerepelnek benne szerzőként, egyszóval sokan, akik a 20. század második felében, utolsó harmadában a hazai könyvtárügyben – sokszor vezető pozíciókban – tevékenykedtek.

A kereken négyszáz oldalas könyv 67 szerzőjének 74 írása a nevük alfabetikus rendjében került a kiadványba, olyan igazi mechanikus, könyvtárosi megoldásként. Azonban ez az egy tömbbe sorolás eléggé formálisnak érződik, ugyanis a 74 szövegből legalább 15 nem az ünnepelektől személyével foglalkozó köszöntő, nem emlékező, méltató írásmű, hanem valamilyen könyvtártudományhoz kapcsolódó értekezés, esszé. Ráadásul ezek a köszöntőknél terjedelmesebb írások nem a Festschrift terjedelmének egyötödét teszik ki, annál jóval többet. Érdemes lett volna tehát legalább két nagy fejezetet kialakítani, és azokba külön-külön besorolni a személyes méltatásokat, illetve a szakmai kérdésekkel foglalkozó, kutatási eredményeket közreadó dolgozatokat. Az utóbbiak sorából mindenképp kiemelendő *Ásványi Ilona*, *Barátné Hajdu Ágnes*, *Haraszti Pálné*, *Kéglő Ferenc*, *Pogány György*, *Pogányné Rózsa Gabriella*, *Rácz Ágnes* vagy *Virágos*

Márta értékes, tudományos igényű tanulmánya. A személyes köszöntések – a műfaj természetéből adódóan – nagyon egyenetlen színvonalúak, és sokféle műfajt képviselnek; akad közöttük esszé értékű, de van anekdotikus emlékezés, laudáció, köszöntő vers, dokumentumközlés, és akad néhány levelezőlapra kívánczó pár soros üdvözlés is.

Amikor átlapoztam a kötetet, a neves irodalomtörténész, Péter László sajátos című könyve, a *Szegedi seregszámla* jutott eszembe.⁵ Fölfogásában a sereg számla egy-egy szakterület begyűjtött értékeinek fölleltározását, jeles alkotóinak szemléjét jelenti. Ez az egyedi szóalkotással létrehozott kifejezés pontosan illik e köszöntő kötetre, mert valóban a magyar könyvtárügy seregszemléje. A két ünnepelt férfiú páros portréjának háttérében kirajzolódik ugyanis a magyar könyvtárak utóbbi fél évszázadának megannyi szakmai kérdése, gondja és eredménye, és általában a könyves műveltség temérdek témája – a „kétfeleles könyvtárak” megjelenésétől kezdve a helytörténeten át a külhoni minták hazai átvételéig. És e kérdések sokaságát a kötet szerzői, a gyakorló könyvtárosok vetik föl, akik között található megyei igazgató és kölcsönzőpultnál álló munkatárs, egyetemi oktató és olvasáskutató szociológus, intézményvezető és szaklapszerkesztő, bibliofil gyűjtő és informatikus. Vagyis a szerzők galériája éppen olyan sokszínű, mint amilyen a hazai könyvtárügy. Így is értendő a Festschrift sereg számla mivolta, amely a maga személyessége ellenére vagy emellett perspektivikus képet ad a 20. század második felének hazai könyvtárügyéről, annak tematikai csomópontjairól.

A *Publicum meritorum praemium* című ünnepi kötet a maga mivoltában hű tükrözik annak a könyvtári világnak, amelyet a kötet két hőse, valamint szerzői és várható olvasói belülről ismernek, sőt megtestesítenek. A magyar könyvtárosság két doyenje, spiritus rectora, ikercsillaga – akikhez igazodni lehet e könyvtárvilágban – megtestesíti a tradíció és az újítás, az elmélet és a gyakorlat összetartozását, a szellemi és szakmai folyamatosságot és megújulást, az emberi és kollegiális viszonyokat, egyben emlékeztetnek arra a régi és patriarchális, sokszor majdnem baráti légkörre, ami még a múlt század végén is többé-kevésbé jellemezte a könyvtáros kollektívákat. Amiről – saját tapasztalataim mellett – egykor nekem is sokat meséltek azok, akik már nem lehettek szerzői e kötetnek, mint *Berza László, Kiss Jenő, Pataki Ferenc, Szente Ferenc, Győri Erzsébet, Monostori Imre, Vajda Kornél, Sz. Nagy Lajos, Kövendí Dénes* vagy *Kenyeri Kornélia*. Az ünnepi kötet által megjelenített szellemi aurába ők is múlhatatlanul beletartoznak.

Az elején azt írtam: a köszöntő kötet értékét többek között azon lehet lemérni, ad-e valami pluszt a két ünnepelt amúgy ismert arcképéhez. Nemcsak a megelőlegezett válasz lehetett igen, hanem az utólagos is. Igen, a 67 szerző sok-sok új vonást, árnyalatot tett hozzá Katsányi Sándor és Papp István közismert portréjához. És a végére érve fölfedezhető az ünneplő kötet még egy fontos hozadéka: néhány órára, napra megidézte azt a könyvtári világot, atmoszférát,

amely a kötet szereplőinek, szerzőinek, reménybeli olvasóinak és a recenzensnek oly kedves.

Jegyzetek

1. Vajda Kornél: *Papp István 75 éves.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 15. évf. 2006. 12. sz. 49–52. p. <http://www.epa.hu/01300/01367/00084/pdf/06perszonalia.pdf> (2021.12.10.)
2. Balogh Ferencné – Havas Katalin: *Katsányi Sándor (is) 75 éves.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 16. évf. 2007. 2. sz. 54–56. p. <http://www.epa.hu/01300/01367/00122/pdf/05perszonalia.pdf> (2021.12.10.)
3. *Könyvtárosok kézikönyve I–V.* Szerk. Horváth Tibor, Papp István, Budapest, Osiris Kiadó, 1999–2003.
4. Katsányi Sándor: *A főváros könyvtárának története I–II.* Budapest, FSZEK, 2004–2008.
5. Péter László: *Szegedi seregszámla. Válogatott írások.* Szeged, Bába, 1999. 405 p.

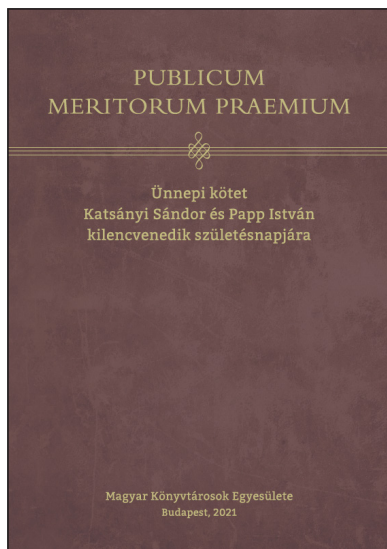
Megjelent a nyílt archívumi információs rendszer (OAIS) szabványának magyar nyelvű változata

Az eredetileg úrkutatási adatok tárolására szánt nyílt archívumi információs rendszer (OAIS – Open Archive Information System) szabványa egy olyan elméleti referenciamodellt és keretrendszert ír le, amely alapján a gyakorlatban is létrehozhatók e tevékenységre szánt archívumok. A szabvány meghatározza mindazon fogalmakat is, amelyekre a nem archiválással foglalkozó szervezeteknek is szükségük van ahhoz, hogy hatékony résztvevői legyenek a megőrzési folyamatnak. Az OAIS-ban használt 'nyílt' kifejezés arra utal, hogy ez a szabvány, illetve az ehhez kapcsolódó releváns szabványok fejlesztése nyílt fórumokon történik. A referenciamodell az aktuális technológia korlátozta implementációktól függetlenül ad útmutatást a hosszú távú megőrzés elméletéhez.

Az MSZ ISO 14721:2022 szabványt a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT) MB 508 Információ és dokumentáció nemzeti szabványosító bizottsága honosította.

Irodalomterápia : a könyvespolcod pszichológusszemmel / Jakobovits Kitti. – Budapest : Kulcslyuk Kiadó, 2021. – 272 p. ; 19 cm

Publicum meritorum praemium : ünnepi kötet Katsányi Sándor és Papp István kilencvenedik születésnapjára / [közread. a] Magyar Könyvtárosok Egyesülete. – Budapest : MKE, 2021. – 400 p. : ill. ; 22 cm

Kapcsolódó cikkeink a 42. és a 46. oldalon kezdődnek.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

